

Ekonomisk-historiska institutionen
Lunds Universitet
Box 7083
220 00 LUND

EKH 460
HT-2004
18 januari, 2005

**Landsbygdens egnahem i Malmöhus Län
1905-1940**
**En studie av markförsäljningen till fastigheter som beviljades
egnahemslån**

Fredrik Wachtmeister

Handledare: Christer Lundh

Abstract

During the period 1905 to 1940 it was possible to get a loan from the state to buy land and build a small farm or a house in rural areas. This loan act and its effects have been studied earlier in different ways, but never as a total study for a geographic region. The region Malmöhus Län has been chosen.

The purpose of this paper is to study in which parts of the area loans were taken and who sold the land that was used for these purposes.

Earlier studies have looked at a larger geographical area for some specific years. This study gave result that does not correspond with earlier studies.

- * Private organisations handled 26% of the money, a lot higher share than expected.
- * 50% of the loans were for small dwellings, many in towns. Which was contrary to the intentions in the loan act.
- * Loans were only taken in areas with weak farming possibilities.
- * One third of the loans were for land with buildings on, which was contrary to the intention in the loan act, but similar to other areas in the country.
- * Four types of landowners sold land for this loan project:
  - The estates one fifth, which was less than expected.
  - Two speculators sold one fifth of the land used, surprising that they could do that much.
  - Big farms sold one fifth of the land used.
  - Small landowners who sold land for one or two small farms each made up for two fifths of land sold.

The sale of land for this loanproject was the main purpose of this study. The result shows that the loanpossibility had very little effect on the economy of the estates. There was a much larger effect for the big farms that sold many lots per farm and for the small family farms that sold one or two lots.

Abstract	2
1. Inledning.....	4
1.1 Introduktion.....	4
1.2 Syften och uppläggning.....	4
1.3 Avgränsningar	5
1.4 Definitioner	5
2. Egnahemslåneverksamheten	6
3. Verksamheten i Malmöhus län.....	7
3.1 Aktörer i Malmöhus län	7
3.2 Grundmaterial.....	8
3.3 Egnahemsnämnden i Malmöhus Län	8
3.4 Genusperspektiv	9
3.5 Geografisk spridning i Malmöhus län.....	10
4. Gods i Malmöhus län.....	11
4.1 Definition av gods	11
4.2 Ägare till gods	11
4.3 Gods med mer än två fastighetsförsäljningar.....	12
4.3.1 Aktivitet per gods	12
4.3.2 Godsgenomgång.....	12
4.4 Gods med enstaka försäljningar	17
4.5 Gods ägda av jordförmedlare	17
4.6 Möjliga orsaker till godsens försäljningar.....	17
5. Säljare aktiva på mer än en gård (flergårdssäljare)	19
5.1 Inledning.....	19
5.2 Agronom G. Vestmark	19
5.3 Kaptén PG Sjövall	21
5.4 Anders Bergengren.....	22
5.5 Carl Nilsson.....	23
5.6 Claes Wachtmeister.....	23
5.7 Problem med flergårdssäljarna.....	23
6. Övriga försäljningar med fler än två lån	25
6.1 Inledning.....	25
6.2 10 och fler lån.....	26
6.3 6 till 9 lån.....	27
6.4 3 till 5 lån.....	28
6.5 Slutledningar avseende säljare med mer än 3 lån	29
7. Sammanställning Egnahemsnämnden.....	29
8. Malmöhus läns egnahemsförening.....	30
8.1 Lån 1916-1927	30
8.2 Samstämmighet med Egnahemsnämnden	33
9. Slutledningar	33
Källförteckning.....	36

1. Inledning

1.1 *Introduktion*

I Sverige tillhandahåller staten kapital för att möjliggöra byggande av bostäder. Under senare tid ser vi det i form av ränteavdrag för lån till villor och byggande av hyreshus i kommunal regi.

En tidig form av kapital till byggande är egnahemslånen 1905-1940. Detta var lån till individer som bidrog med ett visst eget kapital till skapandet av ett eget hem. Lånen gavs i två former dels till byggandet av en egen bostad på en mindre tomt, dels för inköp av mark och byggandet av en mindre gård. Bostäderna byggdes normalt av arbetare i närheten av arbetsplatsen eller av små egenverksamma personer på platsen för sin verksamhet. Vid byggandet av gårdar skulle inte gården vara så stor att den gav full sysselsättning, utan gården skulle vara ett komplement till lönearbetet.

Verksamheten har beskrivits i en avhandling av Tomas Germundsson med titeln ”Landsbygdens egnahem. Egnahemsrörelsen, småbruket och landskapet i sydsvenskt perspektiv”. Avhandlingen har utförts vid geografiska institutionen vid Lunds Universitet.

Germundssons avhandling är det enda större arbete som gjorts i ämnet. Germundsson har dragit sina slutledningar utifrån studier av begränsade områden under begränsade tidsperioder. Detta innebär att forskningsläget idag är sådant att det inte genomförts någon total studie av ett län eller annat större geografiskt område under hela perioden då lånemöjligheten fanns. Det betyder också att de underlag som används när det skrivs om egnahemslån i olika sammanhang endast bygger på ett begränsat underlag.

1.2 *Syften och uppläggning*

Syftet med denna uppsats är att göra en djupare analys av en specifik del av Landsbygdens egnahem 1905-1940. Arbetet kommer endast att behandla Malmöhus län. Skälet till detta är att det för Malmöhus län finns förhållandevis mycket material bevarat, att göra studien för Skåne som helhet är svårt då huvuddelen av materialet för Kristianstad län inte har återfunnits efter en arkivflyttning. Malmöhus län har hela bredden på landskap som kan ha påverkat egnahemsbildningen, nämligen slättbyggd, mellanbyggd, skogsbyggd och en stadsbildningar under utveckling.

Germundsson har behandlat hela skeendet i södra Sverige och givit exempel på egnahemslåntagare i vissa områden och under vissa tider. Uppläggningsen i detta arbete är att studera ett begränsat geografiskt område. Samtliga lån som gavs genom Malmöhus läns hushållningssällskap till jordbruksegnahem kommer att analyseras. Material från Malmöhus läns egnahemsförening för perioden 1916-1927 används som komplement. Målet är att utröna vem som sålde marken till egnahem. Dessa säljare skall studeras för att se om det finns mönster i hur försäljningen skedde.

Den geografiska fördelningen över Malmöhus län kommer först att studeras för att klarlägga eventuella geografiska mönster i markförsäljningarna. Dessa mönster kan sedan påverka slutledningarna i de övriga säljarstrukturena

Det har från tid till annan framlagts teorier om vad som var orsaken till att man sålde mark till egnahem. Man kan dock utgå från Germundssons kommentar i denna fråga; ”det är svårt att

uttala sig angående de motiv som låg bakom markförsäljningen till egnahemsbruken”.¹ Ett mål för denna uppsats är söka dessa motiv i Malmöhus län.

Genom att studera försäljningarna under alla åren som lånemöjligheten fanns kommer detta arbete att kunna visa hur försäljningsmönstret såg ut i Malmöhus län. Dessa mönster kan mycket väl skilja sig från vad som i övrigt gäller för södra Sverige. Germundsson framför till exempel följande; Godsen, som på flera sätt dominerade inom jordbruket, sålde vid denna tid av en hel del mark för att göra investeringar i t.ex. maskiner och byggnader, något som befordrade egnahemsbildningen i Skåne.² Godsen kommer att behandlas speciellt för att utröna om deras dominerande ställning innebar en påverkan på egnahemsförsäljningarna.

1.3 Avgränsningar

I Malmöhus län fanns det fyra stycken förmedlare av egnahemslån. Endast låneregistret för Malmöhus läns hushållningssällskaps låneförmedling är komplett och upptar i de flesta fall säljarens namn. För Malmöhus läns egnahemsförening finns fastighetsnamnen för lånen beviljade år 1916 till 1927 i Riksarkivet i Stockholm. Dessa har därför använts för att bedöma om denna verksamhet visar i annan riktning än materialet från hushållningssällskapet. De övriga två föreningarna, Helsingborg och Fosie förmedlade endast bostadslån i ringa omfattning och kommer därför inte att behandlas mer.

1.4 Definitioner

Församling

Församling är de församlingar eller socknar som fanns 1905. Dessa har sedan sorterats in på de kommuner de tillhör idag utifrån följande uppslagsverk: Sveriges Kommunkalender 2000, Skånes Kalender, Malmöhus Läns Landsbygd 1880, Skånes Kalender, Kristianstads Läns Landsbygd 1880, Nationalencyklopedin 1989-1996. Ramsåsa församling i Tomelilla kommun låg under undersökningsperioden i Malmöhus län så när det i materialet förekommer Tomelilla avser det Ramsåsa församling.

Kommun

Församlingarna sammanförs till dagens kommuner.

Ytmått

Arealomräkning till kvadratmeter och hektar har skett enligt nedanstående tabell hämtad från Nationalencyklopedin. I några enstaka fall har endast mantal angivits i akten dessa akter har givits genomsnittlig areal.

Ett _ motsvarar	Kvadratmeter
Ar	100
Kappland	154,25
Tunnland	4 936
Hektar	10 000

Egnahemsstyrelsen

Statens organ för hantering av lån till egnahemslåneförmedlarna.

¹ Germundsson sidan 157

² Germundsson sidan 129

Egnahemsnämnden

Egnahemsnämnden var egnahemslåneförmedlare underställda hushållningssällskapen i respektive län. Dessa administrerade låneansökningar och förmedlade lån från Egnahemsstyrelsen till låntagarna. De ansvarade sedan för ränte- och amorteringsfaktureringen och uppföljningen på respektive låntagare. I texten används egnahemsnämnden och hushållningssällskapet som benämning på denna enhet.

Egnahemsföreningen

Malmöhus läns egnahemsförening var en fristående låneförmedlare i Malmöhus län.

Hushållningssällskap

Länsvis organiserade sammanslutningar med syfte att på olika sätt stödja jordbruket. Hushållningssällskapen bildades i början av 1800-talet och fram till 1967 uppbar de statligt stöd för den statliga rådgivnings- och serviceverksamheten till lantbruket.³

2. Egnahemslåneverksamheten

Denna beskrivning är en förkortad version av det som Tomas Germundsson skrev i sin artikel ”Egnahem som småbruk” i Bebyggelsehistorisk tidskrift nr 35, 1988.

1904 instiftades den statliga egnahemslånefonden och dess regelverk antogs. Med denna gavs möjligheter för landsbygdens befolkning att genom statens stöd införskaffa antingen ett jordbruksegnahem, eller ett bostadsegnahem. I åtminstone tre decennier hade idén om ett statligt stöd till nybildning av mindre jordbruksenheter ingått som beståndsdel i flera av tidens mest dryftade samhällsfrågor. Olika uppfattningar rådde om egnahemsbruket skulle vara ett självbärande småbruk eller basen i ett försörjningssystem där arbete utanför den egna enheten var nödvändigt. Kompromissen blev att ett lånebelopp på 5 000 kronor fastställdes. Inget krav på antal hektar fastställdes. Högst fem sjättedelar och minst hälften av värdet fick utgå som lån. Beloppet för en bostadslägenhet var 3 000 kronor och högst tre fjärdelar och minst hälften fick utgå som lån.

Inom ramen för egnahemslånelagen bestämdes att det i första hand var hushållningssällskapen som skulle förmedla lånefondens medel. De bolag och föreningar som önskade förmedla lån ur egnahemslånefonden var tvungna att underkasta sig vissa villkor. Det gällde främst vinstmaximering och statens rätt till kontroll. Skälet till detta var att man ville minska risken för jordspekulation.

Ansökan om egnahemslån skulle ske på fastställt formulär. Formuläret skulle åtföljas av köpekontrakt, plan och kostnadsförslag för ny- och ombyggnader, kostnadsberäkning för anskaffning av djur och inventarier samt redogörelse för den sökandes ekonomi och kvalifikationer. Personliga krav var att låntagaren skulle vara svensk medborgare, äga god frejd, samt vara känd för sparsamhet, nykterhet och en hedrande vandel. Låntagarens ålder skulle vara mellan 25 och 50 år.

Starten blev trevande och 1906 höjdes lånebeloppen till 6 000 respektive 4 000 kronor. För att råda bot på bristen på jord inrättades 1907 en statlig jordförmedlingsfond ur vilken hushållningssällskap, föreningar och bolag kunde låna pengar till större markinköp avsedda att styckas och försäljas. Dessa medel kom nästan uteslutande att användas av bolag och

---

³ Nationalencyklopedin del 9 sidan 178

föreningar. Lånebeloppen höjdes sedan steg för steg för att 1920 hamna på 15 000 för en obebyggd jordbrukslägenhet.

3. Verksamheten i Malmöhus län

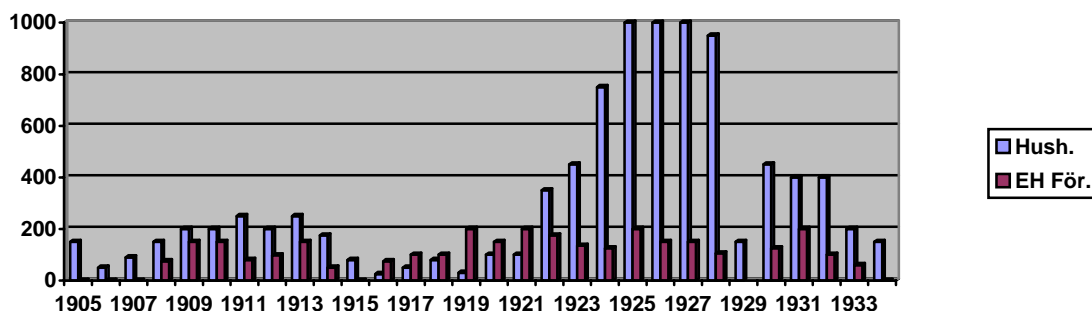
3.1 Aktörer i Malmöhus län

Egnahemslån kunde beviljas antingen av hushållningssällskapen eller av bolag och föreningar som bildades för detta ändamål. Germundsson anger att andelen lån som förmedlades av bolag och föreningar var obetydlig.⁴ Detta förhållande gäller inte för Malmöhus län där hushållningssällskapet förmedlade 74 procent av lånen i kronor räknat för perioden 1905 till och med 1934 både för jordbruks- och bostadslån, se tabell nedan. I Kristianstads län förmedlade hushållningssällskapet 99,9 procent av lånen till jordbruksegnahem och 78 procent av lånen till bostadsegnahem.⁵

I Malmöhus län fanns fyra aktörer som förmedlade egnahemslån av dessa förmedlade Fosie och Helsingborg endast bostadslån. Förutom egnahemsnämnden vid hushållningssällskapet förmedlade även Malmöhus läns egnahemsförening upa lån till jordbruksegnahem. Egnahemsföreningen började sin verksamhet något senare än hushållningssällskapet och förmedlade sitt första lån 1908. Den totala låneförmedlingen 1905 till 1934 visas i tabellen nedan.

	Jordbruk		Bostad		Totalt	
Egnahemsnämnden	9 430	74 %	4 285	74 %	13 715	74 %
Egnahemsföreningen	3 353	26 %	958	17 %	4 311	23 %
Helsingborg	0		300	5 %	300	2 %
Fosie	0		215	4 %	215	1 %
Summa	12 783	100 %	5 758	100 %	18 541	100 %
Andel av total	69 %		31 %			

Figuren nedan, sammanställd från förteckningen över lån till egnahemslåneförmedlarna, visar beviljade statslån i tusental kronor till jordbruksegnahem i Malmöhus län 1905 till 1934.

För Egnahemsnämnden i Malmöhus län finns låneakterna bevarade. För Malmöhus läns egnahemsförening upa. finns en förteckning över lånen för perioden 1916 till 1927 i Riksarkivet (Jordbruksdepartementets Egnahemsavdelning E II a nr 1-15). I förteckningen

⁴ Germundsson figur 1:1 sidan 12

⁵ Egnahemsstyrelsen E III a

över lån till egnahemslåneförmedlarna framgår att perioden 1916 till 1927 innebär 52 procent av det belopp som egnahemsföreningen förmedlade.⁶

I uppsatsen behandlas samtliga lån som hushållningssällskapets egnahemsnämnd i Malmöhus län förmedlade samt de lån som Malmöhus läns egnahemsförening upa förmedlade under perioden 1916 till 1934, 52 procent av föreningens verksamhet. Från godssammanställningen nedan framkommer vissa av de fastigheter som föreningen var engagerad i under övriga år mellan 1905 och 1940.

3.2 Grundmaterial

Grundmaterialet till denna uppsats har varit 180 stycken arkivboxar på Landsarkivet i Lund som innehåller låneakterna för de lån som hushållningssällskapets egnahemsnämnd beviljade. Låneakterna i 161 arkivboxar är sorterade i nummerordning, numreringen har gjorts i tidsordning som lånet godkänts. De 19 boxarna med akter utplockade ur nummerföljden är sorterade geografiskt, det finns ingen logik hur utplockningen skett. Det finns inga register som förenklar sökning i akterna.

Det administrativa skeendet i låneförmedlingen var följande. Personer som önskar om lån lämnar in en låneansökan vilken dateras. Låneförmedlarna behandlar ansökan och gör en sammanställning och ansöker om lån hos Egnahemsstyrelsen att förmedla till låntagarna. Egnahemsstyrelsen behandlar låneförmedlarnas ansökningarna och tilldelar de lokala organen medel. Dessa betalas ut till låntagarna när de haft kostnader som skall täckas av lånen. Detta innebär att ett lån som ansöks 1916 kan godkännas 1917 och betalas ut under åren 1917, 1918 och 1920. Egnahemsnämnden i Malmöhus län tilldelar lånet ett nummer när det blivit godkänt. Därefter lyfts det helt eller till del under de närmsta åren. Förutom rena jordbrukslån gick det att söka om tilläggs lån och premielån vilket innebär att lånebeloppet som finns på en fastighet inte behöver stämma överens med den ursprungliga lånehandlingen.

Sammanställningarna i Egnahemsstyrelsens material stämmer ofta inte med summeringar i material från egnahemsnämnden eller egnahemsföreningen. Dessa avvikelser beror troligen på brytpunkter i årssammanräkningar och liknande. Det finns också olikheter i siffrorna för totalt tilldelade medel per förmedlare och summan för alla förmedlarens lån. En orsak till detta kan ha varit premielånen som tillkommer cirka 1922 och gavs utöver egnahemslånen, de ingår ej i aktens lånebelopp. Vanligen var beloppen för premielånen mellan 500 och 1 500 kronor. Dessa olikheter har inte bedömts påverka denna undersökning och har därför inte analyserats djupare.

3.3 Egnahemsnämnden i Malmöhus Län

Egnahemsnämnden i Malmöhus län som var en avdelning under Malmöhus läns hushållningssällskap svarade för 74 procent av den lånesumma som förmedlades i länet. Egnahemsnämndens arkiv som finns förvarat i Landsarkivet i Lund innehåller låneakterna för de lån som beviljades.

En låneansökan blir en akt och får ett aktnummer när lånet beviljats. Det går alltså inte att klarlägga hur många låneansökningar som skrevs utan endast hur många som beviljades. Efter beviljandet kunde låntagaren sedan välja att ta ut lånet eller återkalla ansökan. Aktnummerna sträcker sig från nummer ett till 1948 och med nummer 957 två gånger vilket betyder att det finns 1949 akter som fördelar sig enligt tabellerna nedan.

---

⁶ Egnahemsstyrelsen D II a:1

(antal akter)	Jordbruk	Bostad	Ej definierade	Summa
Komplett	944	920	0	1864
Återkallade	29	12	17	58
Kr-belopp saknas	7	0	2	9
Areal saknas	5	4	1	10
Allt saknas	0	0	8	8
Summa	985	936	28	1949

Som synes är det mycket få akter som faller bort på grund av oklarheter. De 944 kompletta akterna för jordbrukslån har analyserats. I dessa analyser har större vikt lagts vid areal än vid krontal då arealbegreppet varit konstant under undersökningsperioden medan lånebeloppet höjts stegvis i takt med inflationen. Som framgår av tabellen är det väldigt få akter som saknar relevant arealbegrepp.

Nästan hälften av lånen gavs till bostäder vilket är anmärkningsvärt då detta inte var huvudsyftet med lånen. I kronor innebar det att 7,086 mkr gick till jordbrukslån och 4,311 mkr till bostäder, alltså 62 procent till jordbruk och 38 procent till bostäder. För alla långivare i Malmöhus län var förhållandet 69 procent till jordbruk och 31 procent till bostäder.

(antal akter)	Jordbruk	Bostad	Ej definierade	Summa
Bebyggda	317	15	0	332
Obebyggda	631	921	0	1552
Tilläggs lån	32	0	1	33
Oklara	5	0	27	32
Summa	985	936	28	1949

I denna uppställning är det förvånande att en tredjedel av lånen gick till redan bebyggda fastigheter. En redan bebyggd fastighet bör i de flesta fall betyda en redan fungerande brukningsenhet, till exempel en arrendegård. Dessa lån kan inte ha varit i samklang med reformens syfte, att öka möjligheterna för folk att bosätta sig på landsbygden.

Malte Ramel på godset Hviderup, se nedan, var den som signerade handlingarna på egnahemsnämnden under de första femton åren, därefter tog Bengt Lanke vid.

3.4 Genusperspektiv

Kvinnors rätt att äga och förvalta mark har varit starkt begränsad. Tidningen Skogseko ger följande sammanfattning. ”Även om kvinnor förr kunde äga jord och skog, fick man inte förvalta sin egendom så länge man inte var myndig. Trots att ogifta kvinna kunde bli myndig 1863 (vid 25 års ålder) dröjde det ända till 1921 innan mannens målsmanskap över hustrun avskaffades. De kvinnor som gifte sig 1921 och senare fick därmed rätt att förvalta sin egendom. Om giftermålet skett före 1921 hade mannen fortfarande förvaltningsrätt till den fasta egendomen (förvärvad före 1921) och inte förrän 1950 upphörde dessa övergångsbestämmelser.”⁷

Denna syn på kvinnan återspeglar sig redan i ansökningsformuläret som talar om mannen som sökande och efterfrågar hustruns namn. Värt att notera är dock att både man och hustru skrev på som låntagare. Resultatet blev att endast 20 stycken jordbrukslån och 23 bostadslån gavs

⁷ Skogseko nr 4, 2003 sidan 13

till kvinnor. Det är däremot mer förvånande att två av dessa jordbrukslån gavs före 1921-års lagändringar, ett 1907 och ett 1909. Sedan kom lånen både som jordbruks- och bostadslån med en topp i mitten på 1920-talet för att sedan avta. Det gavs endast 2 jordbrukslån och 6 bostadslån under 1930-talet till kvinnor.

Första lånet 1905 gavs på Bosjökloster till Anna Magnusson med titeln fröken. Troligen var hon då över 25 år och saknade målsman.

3.5 Geografisk spridning i Malmöhus län

Tabellen nedan visar lånen fördelning per kommun. De första kolumnerna avser egnahemsnämnden och därefter egnahemsföreningen. Den sista kolumnen visar skillnaden mellan nämnden och föreningen i låneandel för respektive kommun.

	Egnahems-	nämnden		Egnahems-	föreningen	skillnad
Kommun	Antal lån	Andel (%)	Acc andel	Antal lån	Andel (%)	i andel
Höör	182	18	18	18	12	6
Eslöv	168	17	36	26	18	-1
Svalöv	128	13	49	18	12	1
Hörby	117	12	60	19	13	-1
Sjöbo	92	9	70			9
Ystad	88	9	79	11	8	1
Lund	42	4	83	34	23	-19
Skurup	42	4	87	10	7	-3
Helsingborg	28	3	90	4	3	0
Kävlinge	20	2	92	1	1	1
Bjuv	18	2	94			2
Höganäs	14	1	95			1
Tomelilla	10	1	96			1
Landskrona	8	1	97	1	1	0
Vellinge	8	1	98			1
Malmö	7	1	99			1
Svedala	7	1	99	1	1	0
Staffanstorps	3	0	100			0
Trelleborg	3	0	100	2	2	-2
Burlöv	0	0	100			0
Lomma	0	0	100			0
SUMMA	985	100		146		

För Malmöhus läns egnahemsförening ingår endast lånen för åren 1916 till 1927.

Den geografiska spridningen på kommuner är likartad för både nämnden och föreningen med undantag för Lunds kommun. Denna avvikelse rör försäljning av Östragård från Svenstorps fideikommiss som står för alla de lån som skapar avvikelsen. Denna försäljning är ovanlig på det viset att det är den enda större försäljningen som sker på god åkerjord. I övrigt kan man se i tabellen att kommunerna med god åkerjord har få egnahemslån. Egnahemslånen är starkt koncentrerade till ett fåtal kommuner och i dessa kommuner är de koncentrerade till de församlingar som har sämst förutsättningar för lantbruk. Svalövs kommun kan här tjäna som exempel. Försäljningarna skedde i församlingarna Ask, Billeberga, Konga, Kågeröd, Röstånga och norra delen av Svalöv. Av dessa församlingar ligger alla utom Billeberga i trakterna upp mot och på Söderåsen. I församlingarna med utpräglad jordbruksbyggd

Felestad, Halmstad, Källs Nöbbelöv, Norra Skrävlinge, Norrviddinge, Sireköpinge, Tirup och Torrlösa sker inga försäljningar.

Det är huvudsak i de bygder som benämns skogs- och risbygd som egnahemsverksamheten pågår. De sex kommunerna Svalöv, Eslöv, Höör, Hörby, Sjöbo, Ystad samt gränsförsamlingarna i Tomelilla står för 80 procent av lånen. De 9 sydvästska kommunerna, Landskrona, Kävlinge, Lomma, Staffanstorps, Burlöv, Malmö, Svedala, Vellinge och Trelleborg, står endast för knappt 6 procent av lånen vilket är lika mycket som nordvästra Malmöhus län med kommunerna Höganäs, Helsingborg och Bjuv. Västra delarna av Romeleåsen med kommunerna Lund och Skurup står för 8 procent. Det är lite förvånande att Romeleåsen inte har fler lån när lånen i övrigt är koncentrerade till skogs- och risbygd.

Koncentrationen till sämre marker kan vara en orsak till att verksamheten var mycket mer omfattande i Kristianstads län än i Malmöhus län. Mellan 1905 och 1934 lånades det ut knappt 13 mkr i Malmöhus län jämfört med drygt 29 mkr i Kristianstads län till jordbruksegnahem.

4 Godsen i Malmöhus län

4.1 Definition av gods

I inledning har Germundssons förmodade koppling mellan godsens mekanisering och egnahemsbildningarna nämnts, för att utröna om detta samband finns studeras de gods vid vilka försäljningar sker för att visa om de på skiljer sig från gods där det inte sker några försäljningar I denna uppsats har gårdar som upptas i Allhems förlags bildverk Slott och Herresäten fått utgöra gruppen gods. Denna publikation innehåller 71 gods. Denna lista har kompletterats med 3 gods från Svenska Slott och Herresäten vid 1900-talets början som inte ingår i Allhems, nämligen Kvesarum, Rydebäck och Rynge, totalt 74 gods. I godsbeskrivningarna har det inte skett någon hänvisning till sidor i dessa verk då det framgår helt klart av innehållsförteckningen och varje godsbeskrivning avslutas med en ägarlängd. Den helt övervägande delen av godsen ägdes vid denna tid av adliga familjer varför kompletteringar av ägarförhållande och innehav av utgårdar har kunnat hämtas från Elgenstiernas släktsammanställningar, Svenska Adelns Ättartavlor. Ättartavlorna finns både som bokverk och på CD-rom. Även dessa verk är tabellformade så här sker heller inga enskilda sidhänvisningar i denna uppsats.

4.2 Ägare till godsen

De 74 godsen har sorterats efter antalet ägarskiften för att studera om det finns ett samband mellan ägarskiften och försäljningen av mark till egnahemslotter. Med ägarskiften menas skiften mellan släkter alltså inte från far till son. Skiften inom släkter som sker genom yttre påverkan räknas som ägarskiften, Axelvold är exempel på detta. Arvsskiften tas inte upp i denna tabell utan under respektive gods nedan.

Antal ägare	Antal gods	Gods
8	1	Skönabäck
7	1	Brodda
6	1	Vollsjö
5	1	Bjärsjölagård
4	5	Assmåsa, Ousbyholm, Röddingeberg, Rosenlund, Sireköpinge

Tabellen fortsätter på nästa sida.

3	8	Hjularöd, Katrinetorp, Klågerup, Kvesarum, Kåseholm, Löberöd, Marsvinsholm, Sextorp, Toppeladugård
2	10	Axelvold, Bosjökloster, Christinelund, Dybäck, Hildesborg, Ruutsbo, Silvåkra, Simontorp, Svaneholm, Södra Lindeved, Thorsjö
1	47	Övriga
	74	

Nedan görs en uppställning över egnahemslånefinansierade försäljningar av fastigheter per gods. Resultatet av denna uppställning jämförs sedan med tidpunkter för ägarskiften och arvskiften.

4.3 Gods med mer än två fastighetsförsäljningar

4.3.1 Aktivitet per gods

Godsen med försäljningar visas i tabellen nedan.

Gods	Kommun	Första	Sista	Gamla	Nya	Totalt	Ha	Bostad	kvm
Axelvold	Svalöv	1905	1909	4	4	8	22	2	2774
Bjärsjölagård	Sjöbo	1925	1930	0	9	9	48	4	5482
Bosjökloster	Höör	1907	1909	8	6	14	102	0	
Brodda	Skurup	1926	1927	2	7	9	46	0	
Hjularöd	Eslöv	1923	1928	7	6	13	104	3	2454
Hviderup	Eslöv	1908	1909	2	4	6	22	6	11443
Knutstorp	Svalöv	1909	1927	10	15	25	177	0	
Kronovall	Sjöbo	1921	1923	0	7	7	51	0	
Kvesarum	HörbyHöör	1910	1927	10	5	15	146	0	
Kåseholm	Tomelilla	1923	1924	0	9	9	83	0	
Marsvinsholm	Ystad	1909	1910	0	5	5	20	0	
Ousbyholm	Hörby	1905	1929	3	46	49	256	0	
Skarhult	Eslöv	1922	1923	0	7	7	46	0	
Skönabäck	Skurup	1924	1925	7	2	9	71	0	
Thorsjö	Skurup	1926	1928	5	1	6	33	0	
Trollenäs	Eslöv	1931	1931	3	0	3	16	0	
Övedskloster	Sjöbo	1932	1938	5	4	9	67	0	
SUMMA				66	137	203	1310	15	2,2 ha

Kolumnerna anger år för första och sista lånet på fastigheten. Gamla tidigare bebyggda fastigheter, nya obebyggda fastigheter, summa lån och hektar. Antal bostadslån och kvm.

4.3.2 Godsgenomgång

För att kunna analysera övergripande förändringar vid godsen under den aktuella tidsperioden görs en beskrivning av de gods vid vilka det sker försäljningar. Beskrivningarna av godsen har gjorts utifrån ägarförhållandena och i den omfattning som krävts för att få en klar bild av situationen vid respektive gods.

4.3.2.1 Axelvold

Axelvold med Bjernarp och Kjällstorp samt Duveke i Kågeröd, Svalöv och Halmstad socknar i Svalövs kommun

1699 Axelvold och Möllarp till familjen Berg von Linde.

1797 Duveke till familjen Berg von Linde.

1876 Axelvold till Michael Sigfrid

- 1891 Duveke till hans fars kusin John Alexander August
 1906 Axelvold till Johan Alexander August genom köp från kusinen som kommit i ekonomiska svårigheter. Övriga gårdar i Axelvoldskomplexet säljs till personer utanför familjen Berg von Linde. Axelvold behandlas därför som gods med två ägare.

4.3.2.2 Bjärsjölagård

Bjärsjölagård i Östra Kärrstorps socken i Sjöbo kommun

- 1841 Genom köp Adolf von Bylow
 1886 Hans änka Amalia von Bylow född Wallis
 1912 Hennes sterbhus
 1914 Genom köp Jörgen Lagoni
 1918 Genom köp Fredrik Gustaf Bonde af Björnö gift med Märta Augusta Amalia Björkenstam. Bonde behåller Bjärsjölagårds kalkbruk.
 1923 Genom köp Victor Vickhoff
 1924 Genom köp Löjtnant Louise Hedberg, därefter hans sterbhus

Bjärsjölagård är ett gods med många ägarskiften under den aktuella tidsperioden.

4.3.2.3 Bosjökloster

Bosjökloster i Bosjöklosters socken i Höörs kommun

- 1737 Till familjen Beck-Friis.
 1870 Lave Gustaf gift med Sigrid Barnekow, barnlösa.
 1904 Hans brorson Lave Robert gift först med Adriana De Geer af Finspång och sedan med Anna Ekmark.
 1908 Genom köp Philip Bonde af Björnö, gift med Ebba Mörner af Morlanda.

Under familjen Beck-Friis innehav såldes det utgårdar, till exempel Oregården 1902. Det innebär att egnahemslotterna endast var en del av den markavsöndring som skedde.

4.3.2.4 Brodda

Brodda i Slimminge socken i Skurups kommun

- 1872 Genom köp Johannes von Heffner, gift med Charlotte Treschow
 1914 Genom köp Malmöhus läns egnahemsförening
 1915 Genom köp Erik Wickström
 1920 Erik Wickströms sterbhus
 1920 Genom köp Inger Hansen
 1924 Genom köp Carl Olsson gift med Augusta Kockum
 1927 Genom köp PG Sjövall
 1928 Köpes marken av Leonard Peterson-Brodda
 1932 Köps Borgen av Seth Axelsson

Brodda är ett gods med många ägarskiften under den aktuella tidsperioden.

4.3.2.5 Hjularöd

Hjularöd i Harlösa socken i Eslövs kommun

- 1805 Genom köp Carl Gustaf von Schwerin, gift med Maria Trolle
 1855 Till familjen Toll genom giftermål
 1882 Bröderna Axel Vilhelm Florus och Hans Gustaf, gift med Anna Falkenberg
 1917 Genom köp ett konsortium som styckar gården och säljer återstoden till Hjalmar Linder
 1926 Genom köp Anders Vilhelm Bergengren

Egnahemslånen till bostäderna på Hjularöd var under Hans Tolls innehavstid 1905-1909.

4.3.2.6 Hviderup

Hviderup med Gårdstånga Nygård i Gårdstånga socken i Eslövs kommun

- 1604 Genom köp till familjen Sehsted
- 1635 Genom giftermål till familjen Ramel
- 1882 Malte Ramels änka Charlotta Wachtmeister
- 1917 Deras son Malte Ramel

Gårdstånga Nygård utskiftades till syskon i slutet av 1800-talet, egendomen är fortfarande i familjen Ramels ägo.

Malte Ramel undertecknar egnahemslånen från hushållningssällskapets sida fram till 1920. Egnahemslånen till bostäderna på Hviderup var under tiden 1908-1915.

4.3.2.7 Knutstorp

Knutstorp med Böketofta, Bensige och Kongaö i Kågeröd och Konga socken i Svalövs kommun

- 1771 Genom köp till familjen Wachtmeister
  - 1873 Uppdelning efter Claes Adams frånfälle,
  - Knutstorp till Gustaf Fredrik, gift med Augusta Skiöldebrand
  - 1911 Knutstorp i delar till deras fyra barn
- Egendomen ägs fortfarande av familjen Wachtmeister

Böketofta, Bensige och Kongaö till Gustaf Fredriks syskon Fredrik Claesson (ägare av Tistad i Sörmland), Henriette ogift (ägare av Näs i Sörmland) och Charlotta, gift med Malte Ramel på Hviderup, se ovan. Huvuddelen av egnahemsförsäljningarna sker från Fredriks fastighet Böketofta. Böketofta och Kongaö såldes sedan i sin helhet och de släktmedlemmarna koncentrerade sina innehav till Tistad-Näs respektive Hviderup. Maud von Steyern skriver om sin far Fredrik: År 1883 slog sig Fredrik ned på sin ägandes gård, för att ägna sig åt det som han alltid skulle betrakta som sitt främsta verk: att göra Tistad .... till det bästa han kunde åstadkomma.⁸

4.3.2.8 Kronowall

Kronowall i Lövestad socken i Sjöbo kommun

Huvudgården är belägen i Kristianstads län men den försålda marken finns inom Malmöhus län.

- 1718 Släkten Palmcreutz sedan arv
- 1875 Alexandra Hamilton gift Sparre
- 1929 Eskil Sparre

Alexandra var under förmyndarskap av sin broder Raoul Gustaf Hamilton om vilken Germundsson skriver: Främsta drivande kraft i den omfattande egnahemsbildningen i Kristianstads län var greve Raoul Gustaf Hamilton, medlem i Hushållningssällskapets förvaltningsutskott.⁹ Detta faktum är troligen orsaken till egnahemsbildningarna på Kronowall.

4.3.2.9 Kvesarum

Kvesarum i Södra & Norra Rörums socken i Hörby & Höörs kommuner

⁸ von Steyern första delen sidan 67

⁹ Germundsson sidan 160

- 1865 Till familjen Moltke-Huitfeldt
 1894 Adam Wladimir Moltke-Huitfeldt
 1923 Genom köp Ernst Wehtje

Moltke behåller utgården Misseröd. Wehtje styckar fastigheten och behåller huvudgården. Delar köps av Svensk Jordförmedling och delar av Claes Wachtmeister och Harald Wiens i kompanjonskap. Försäljningarna 1910 har skett av Anders Tell troligen efter köp av en del av fastigheten från Moltke. 1927 säljer Wachtmeister/Wiens till Tage-Hansen och Alm. Billy Wingård köper även del av ursprungsfastigheten samma år.¹⁰

4.3.2.10 Kåseholm

Kåseholm i Ramsåsa socken i Tomelilla kommun

- 1905 Genom köp F Wassberg
 1907 Genom köp K: A. Nilsén
 1919 Genom köp Claes Erik Thott, dör 1953, gift med Caroline Marina Strömfelt, dör 1973.
 1953 Genom köp Jan Björkman gift med Karin Larsson

Fastigheten tillhörde Malmöhus län under tiden för egnahemslånen även om den efter en flyttning av länsgränsen tillhört Kristianstads län

4.3.2.11 Marsvinsholm

Marsvinsholm i Skårby socken i Ystads kommun

- 1854 Genom köp till familjen Stiernblad
 1880 Till dottern Ida gift med Adolf Bennet
 1889 Till deras dotter Ida Magdalena gift med Henning Wathier Hamilton löser ut henne syskon.
 1912 Genom köp till Johannes Johannesen
 1932 Till änkan
 1938 Genom arv till Jörgen Wendelboe-Larsen
 Erikslund är en plattgård som säljs av, troligen efter Hamiltons innehavstid.

4.3.2.12 Ousbyholm

Ousbyholm–Råby–Sextorp–Lyby i Hörby & Lyby socknar i Hörby kommun

- 1697 Till familjen Cock.
 1779 Till familjen von Seth genom giftermål.
 1847 Fastigheterna delas på fyra av Johan von Seths söner Carl Gustaf, ogift och Johan August erhåller Ousbyholm, Råby, Ekeröd, Arup och Kylestorp
 1886 Till Johan Augusts söner Carl Gustaf Johan, ogift och Carl Fredrik Edvard.
 1897 Genom köp Ousbyholms jordbruksaktiebolag.
 1915 Genom köp Gustaf Leche, gift med Emma Mattsson.

Fredrik Wilhelm erhåller Sextorp och Romna

- 1847 Fredrik Wilhelm som vid sin död 1901 efterlämnar fyra söner och en dotter
 1901 Genom köp Ousbyholms jordbruksaktiebolag.
 1907 Genom köp Paul Vaern.
 1914 Genom köp delas gården mellan Fritz Löwen och Malmöhus läns egnahemsförening.

---

¹⁰ Feith, Christina

Edvard Albert erhåller Lyby och Karlsfält
Edvard Albert blir VD i Ousbyholms JordbruksAB 1897 och efterträds av sin son Frans Henrik 1905.

Tomas Germundsson använder Ousbyholm som ett av sina exempel och konstaterar: Under en tioårsperiod 1905-1915 gjorde von Seth en mängd ägostyckningar på sina domäner, dels på själva säteriet, men också på andra fastigheter som aktiebolaget innehade.¹¹ Verksamheten fortsätter ända fram till 1929 men från 1916 i bolaget Lyby Lantbruks AB.

4.3.2.13 Skarhult

Skarhult i Skarhult socken i Eslövs kommun
1844 Genom köp till familjen von Schwerin
1880 Werner Gottlob, ogift
1922 Hans brorson Hans Hugold Julius
Egendomen ägs fortfarande av familjen von Schwerin

4.3.2.14 Skönabäck

Skönabäck i Slimminge socken i Skurups kommun. Skönabäck skapades genom en avstyckning från Brodda 1812.¹²

1875 Genom köp Lars Kemner
1910 Genom köp Waldemar Rönne-Lotz
1918 Genom köp R. Kjellander
1919 Genom köp Uno Donner
1920 Genom köp Anders Bergengren
1927 Genom köp Olof Jeppson
1932 Genom köp på exekutiv auktion Anders Bergengren
1937 Genom köp NN Henkel

Skönabäck är ett gods med många ägarskiften under den aktuella tidsperioden.

4.3.2.15 Thorsjö

Thorsjö Säteri i Solberga-Örsjö socknar i Skurups kommun,
1868 Genom köp W Dahl
1906 Genom köp Anton Christian Jacobeus
1911 Hans änka Lykke Marianne
Deras dotter Ingeborg, död 1913, gift med Gustaf Sigge Ulfsparre
Deras söner Knut, Gustaf, Sigge och Folke
En tredjedel vardera Knut, Sigge och Folke
Genom köp Olof Alwén
Familjen Ulfsparrs huvudsäte är Em i Kalmar län som ägs i ett familjeägt fastighetsbolag.

4.3.2.16 Trollenäs

Trollenäs i Trollenäs-Bosarp-Stehags socknar i Eslövs kommun
Fideikommiss inom familjen Trolle, med fideikommissarieskifte 1890 och 1930.

4.3.2.17 Övedskloster

Övedskloster i Öveds socken i Sjöbo kommun
Fideikommiss inom familjen Ramel med fideikommissarieskifte 1900 och 1957.
Hans Ramel var ordförande i Malmöhus läns hushållningssällskap.

¹¹ Germundsson sidan 144

¹² Sjövall sidan 28

4.4 Gods med enstaka försäljningar

Godsen i nedanstående tabell genomförde en eller två egnahemslånefinansierade försäljningar under perioden. Till detta kommer några bostadslån. Godsen sålde kontinuerligt fastigheter under första halvan av 1900-talet och dessa elva lån omfattande totalt 100 hektar måste ha varit helt marginellt för dessa nio gods. Vi ser också en övervikt av gamla, bebyggda, fastigheter vilket tyder på att det rörde sig om arrendegårdar vilka vanligen såldes till arrendatorerna under denna tid.

Kolumnbeteckningar är samma som ovan avsnitt 4.3.1

Gods	Kommun	Första	Sista	Jordb. gamla	nya	totalt	ha	Bostad antal	kvm
Barsebäck	Kävlinge	1912	1921			0		2	1180
Bjäresjö	Ystad	1925	1928	1	1	2	8,3	0	
Boserup	Helsingborg	1929	1929	1		1	8,3	0	
Krageholm	Ystad	1931	1934	1	1	2	18	1	1200
Krapperup	Höganäs	1929	1929	1		1	8,2	0	
Löddeborg	Kävlinge	1926	1935		2	2	18	2	5559
Simontorp	Sjöbo	1938	1938	1	1	2	36	0	
Torup	Malmö	1921	1938			0		2	3067
Vallarum*	Sjöbo	1925	1925	1		1	2,5	0	
SUMMA				6	5	11	100	7	1,1 ha

*Vallarums Gård i Frenninge socken i Sjöbo kommun var en utgård under Christinehof.¹³ E A W Piper dog 1923 så detta synes vara en affär i dödsboet då den är undertecknad av Ph Bonde och B Andersson.

4.5 Gods ägda av jordförmedlare

Jordförmedlare som Egnahemsföreningen i Malmöhus Län och AB Svensk Jordförmedling ägde även några Gods under kortare perioder, se tabell.

Rosenlund	Malmöhus läns egnahemsförening	1912-1916
Brodda	Malmöhus läns egnahemsförening	1914-1915
Simontorp	AB Svensk Jordförmedling	1935-1940
Kvesarum	AB Svensk Jordförmedling	Delar 1923

Försäljningar av mark skedde dels som direkta försäljningar av gårdar och dels med finansiering med egnahemslån. Eftersom Egnahemsnämndens arkiv upptar få lån på dessa egendomar är det troligt att Egnahemsföreningen förmedlade huvuddelen av lånen även till Simontorp och Kvesarum.

4.6 Möjliga orsaker till godsens försäljningar

I nedanstående tabell är de 17 säljande godsens sorterade efter antal sålda hektar.

Kolumnbeteckningar anger antal ägare, år för första och sista lånet, år för arvskifte, år för ägarskifte eller om styckning av godset skett, antal lån och hektar för lånen på fastigheten samt antalet år mellan första och sista försäljningen. Godsen är sorterade efter hur många hektar som såldes.

	Ägare	Första	Sista	Arvs- skifte	Ägar- skifte	Antal lån	Antal hektar	Antal år första-sista
Ousbyholm	4	1905	1929		styck	49	256	25
Knutstorp	1	1909	1927	1911		25	177	19
Kvesarum	3	1910	1927		styck	15	146	18

¹³ Skåne mellersta delen sidan 266

Hjularöd	3	1923	1928		styck	13	104	6
Bosjökloster	2	1907	1909		1908	14	102	3
Kåseholm	3	1923	1924		1919	9	83	2
Skönabäck	8	1924	1925		20,27	9	71	2
Övedskloster	1	1932	1938			9	67	7
Kronovall	1	1921	1923	1929		7	51	2
Bjärsjölagård	5	1925	1930		1924	9	48	6
Brodda	7	1926	1927		1927	9	46	2
Skarhult	1	1922	1923	1922		7	46	2
Thorsjö	2	1926	1928		?	6	33	3
Axelvold	2	1905	1909		1906	8	22	5
Hviderup	1	1908	1909	1917		6	22	2
Marsvinsholm	3	1909	1910		1912	5	20	2
Trollenäs	1	1931	1931	1930		3	16	1
SUMMA						203	1310	

När det säljande godsens jämförs med godsgruppen som helhet skall Rosenlund och Simontorp läggas till de säljande så att det blir 19 stycken. Orsaken till detta är att de ägdes av jordförmedlare som troligen förmedlade lånen genom Malmöhus läns egnahemsförening.

Det finns ett samband mellan ägarskiften och försäljningar, se tabell.

	Antal	Antal med försäljningar	Andel med försäljningar
Gods med ägarskiften	27	13	48 procent
Gods utan ägarskiften	47	6	13 procent
SUMMA	74	19	

Detta samband är naturligt då detta måste ha varit ett sätt att frigöra kontanter antingen på vägen mot försäljningen, det gick ändå inte att behålla godset, eller efter ett köp.

De 6 godsens som sålde trots att godsens behölls i familjen måste bero på andra orsaker.

Möjliga orsaker är:

Arvskifte:

Skarhult och Trollenäs

Personligt engagemang i egnahemsnämnden:

Hviderup, Kronovall och Övedskloster

I fallet Knutstorp var orsakerna troligen en kombination eftersom försäljningarna pågick under en så lång följd av år. Dels skedde ett arvskifte 1911, dels var Claes Wachtmeister kusin med Malte Ramel på Hviderup och vissa försäljningar skedde på de delar av godset som familjen Ramel ägde. De olika ägarna till Knutstorp hade även andra intressen som hade högre prioritet än markägandet i Skåne. Fredrik prioriterade Tistad i Sörmland och andra såg marken som en intäktsmöjlighet som andra, följande utdrag ur förvaltarens fullmakt visar detta. ”Härmed bemyndiga vi herr lantbrukare H. Sjunnesson å Ingelstorp, att föra vår talan och bevaka vår rätt ..... Att således å våra vägnar bortarrendera eller försälja en eller flera fastigheter, att uppbära och kvittera köpeskillingar, arrendeavgifter och andra oss tillkommande medel ..... Elisabeth Wachtmeister Harriet Wachtmeister”.¹⁴ Elisabeth och Harriet var systrar till Claes Wachtmeister och ägde efter arvskiftet 1911 delar av godset.

¹⁴ Knutstorps Skog AB:s arkiv

5 Säljare aktiva på mer än en gård (flergårdssäljare)

5.1 Inledning

Det finns fem personer som säljer mark från mer än en gård; Agronom G Vestmark, Kapten PG Sjövall, Anders Bergengren, Carl Nilsson och Claes Wachtmeister. Vestmark är den mest aktive med egnahemsplotter på totalt 971 hektar, vilket var tre gånger så mycket som tvåan Sjövall, som i sin tur hanterade lika många hektar som de övriga tre tillsammans. Att deras köpare erhöll egnahemslån i denna omfattning har inget samband med storleken på deras markaffärer för normalt var fastigheternas kvarvarande arealer mycket större än den egnahemslånefinansierade försäljningen. Flera försäljningar från dessa fastigheter skedde också utan egnahemslån. I avsnitten nedan behandlas de fems olika försäljningar. Avsnittet avslutas med de problem som kunde uppstå vid de mer spekulativa affärerna.

5.2 Agronom G. Vestmark

5.2.1 Fastighetssammanställning

Agronom G. Vestmark där G står för Gottfrid vilket med allt som står om Vestmark endast framgår av akt 1225. G står ofta som ägare tillsammans med sin hustru Rosa. Av tabellen framgår att Vestmark börjar denna egnahemslåneverksamhet på Rönneholm 1922 med den huvudsakliga verksamheten 1925 och 1926.

Vestmarks använde ofta arbetsmodellen att överta egendomar men troligen inte söka lagfart innan han styckar och säljer dem vidare. Intrycket i lagfartsregister blir då att den ursprunglige ägaren sålt till egnahem medan det i verkligheten varit Vestmark. Detta blir tydligt när alla akterna studeras men kan försvåra vid studium av enskilda fastigheter i Gods och Gårdar eller andra registerverk.

Under de mycket aktiva åren 1925 och 1926 rationaliserade Vestmark processen så att han själv intygade låntagarens vandel i låneansökan: Undertecknade, som sedan ..... år känna ..... få härmed intyga, att han är känd för arbetsamhet, sparsamhet, nykterhet och hedrande vandel. Vestmark kan omöjligt ha haft denna kunskap om så många personer, han var dock försiktig med att fylla i antalet år.

För att få egnahemslån skulle låntagaren själv bidra med en viss andel av kapitalbehovet. För de kunder Vestmark hade som inte hade de erforderliga ekonomiska möjligheterna finansierade Vestmark själv topplånen mot pantbrev.

Tabellen visar Vestmarks egnahemslånefinansierade försäljningar.

Gård	Kommun	Första	Sista	Jordb. gamla	nya	totalt	ha	Bostad antal	kvm
Rönneholm	Eslöv	1922	1925	11	28	39	287	5	10486
Hejdeholm	Höör	1924	1925		14	14	133		
Oregården	Höör	1925	1926	3	10	13	104		
Traneröd	Svalöv	1925	1925	2	4	6	58		
Kvärk	Svalöv	1926	1926	3	1	4	46		
Duveskog	Svalöv	1925	1925	3	7	10	85		
Tibbaröd	Svalöv	1925	1925		5	5	48		
Hjortaröd	Svalöv	1925	1925	4	6	10	62		
Karstgård	Lund	1925	1926	1	5	6	73		
Åkestorp	Lund	1926	1926		2	2	28		
Brogårda	Bjuv	1926	1926	1	7	8	47	1	1700
SUMMA				28	89	117	971	6	1,2 ha

5.2.2 Rönneholm

Rönneholm i Stehags Socken i Eslövs kommun

Rönneholms ägdes av familjen Coyet. På grund av stora investeringar i godset tvingades de avstå det till sina fordringsägare. Det inköptes dock av släktingen Hovmarskalk G. Coyet på Torup. Dock såldes det av slakten Coyet 1918. Under Coyets tid hade delar av godset sålts av vid arvsskiften. Efter Coyet köptes godset av ett bolag som styckade det till egnahem. I lån 669 avseende fastigheten Hassle 20 år 1922 köper Anton Persson av Rönneholms Jordbruks AB med underteckning av Orvar Lindström. Gods och Gårdar uppger att köpte skedde 1923 från godsägare Lindström. Hassleborg en fastighet på 95 hektar upptar också godsägare Lindström som säljare.¹⁵ Låneakterna upptar omväxlande bolaget och Vestmark som säljare ibland förekommer Vestmark tillsammans med sin hustru.

5.2.3 Hejdeholm

Hejdeholm i Gudmuntorps socken i Höörs kommun

Gården grundades av slakten Clausson, övergick sedan till slakten Bruus och därefter Pally. Efter Pally övergick Hejdeholm till Löberöds Sparbanken. Banken sålde gården 1925 till Axel Thomasson. Före Thomassons övertagande såldes en del av marken till Godsägare Westman från Lund som utstyckade den till egnahemsjordbruk. Egnahemsarkivet anger Vestmark som säljare till dessa egnahem så det är troligen bara ett tryckfel på namnet i Gods och Gårdar.¹⁶

5.2.4 Oregården

Oregården i Bosjökloster socken i Höörs kommun

År 1902 sålde Bosjöklostrets gods gården som omfattade 300 hektar. Redan då förvandlas en del av åkerjorden till småbruk.¹⁷ Inte känt hur Vestmark kommer i besittning av gården.

5.2.5 Traneröd och Kvärk

Traneröd – Kvärk i Konga socken i Svalövs kommun

Knutstorps Gods säljer Traneröd 1910. 1925 bildas egnahem med Hilda och Adolf Olsson som säljare till vissa och Vestmark till vissa. Kvärk som ligger strax norr om Traneröd köps 1886 av Johannes Callmer. Paul Callmer bildar egnahem tillsammans med Vestmark.¹⁸

5.2.6 Duveskog, Tibbaröd och Hjortaröd

Tibbaröd-Duveskog-Hjortaröd i Röstånga och Ask socknar i Svalövs kommun

För dessa tre fastigheter är förhållandena lika som Traneröd-Kvärk som ligger ungefär en mil norr om. Deltagande ägare var Edvard och Matilda Mårtensson, Ivar Jacobsson och Ola och Karolina Nilsson.

5.2.7 Karstgård

Karstgård i Hällestad socken i Lunds kommun

Försäljningen sker som i Traneröd-Kvärk ovan med Karsten Jönsson som medsäljare.

5.2.8 Åkestorp

Åkestorp i Dalby socken i Lunds kommun

Försäljningen sker som i Traneröd-Kvärk ovan med Ingar och Jöns Helgesson som medsäljare.

¹⁵ Skåne norra delen sidorna 847-850

¹⁶ Skåne mellersta delen sidorna 306 och 323

¹⁷ Skåne mellersta delen sidan 127

¹⁸ Konga sidorna 50 och 57

5.2.9 Brogårdar

Brogårdar i Bjuvs socken i Bjuvs kommun

Gods ägt av Helsingborgs Sockerbruk. Brogårdar styckades och såldes 1927. Agronom Vestmark köpte en del och sålde egnahemsgårdar från denna del. 1928 sålde Vestmark Brogårdar nr 4 vilken då bestod av 41,5 hektar åker, detta vara troligen det som återstod av det han köpt från Helsingborgs Sockerbruk.¹⁹

5.3 Kapten PG Sjövall

5.3.1 Sammanställning

Kapten PG Sjövall äger liksom Vestmark fastigheter tillsammans med sin hustru Estrid. Sjövall använder liksom Vestmark metoden att ge toplån till kunderna. Det finns inga tecken på att det är någon annan som använder denna metod även om det naturligtvis kan ha förekommit.

		Första	Sista	Jordb. gamla	nya	totalt	ha	Bostad antal	kvm
Kastberga	Eslöv	1925	1926	3	20	23	200	0	
Brodda	Skurup	1926	1927	2	7	9	46	0	
Pugerup	Höör	1927	1931	3	10	13	79	0	
SUMMA				8	37	45	325	0	

5.3.2 Kastberga och Gryby

Kastberga – Gryby i Västra Sallerups socken i Eslövs kommun

Carl Fredrik Dycker dör barnlös på Ellinge 1889. Godset delas i tre delar som fördelas genom lottdragning varvid Wrangel erhåller Ellinge, Fabian Gustaf Wrede erhåller Kastberga som han bebygger. Christian Barnekow på Åraslöv erhöll Grybygårdarna.²⁰

Kastberga

Fabians fem barn erhåller egendomen med Axel Carl som ägare 1912-1925.

1925 Genom köp till PG och Estrid Sjövall. Sjövall styckar gården.

1935 Köper Alexis Romner slottet och resterna av marken.

Barnekow äger även vissa gårdar med fastighetsbeteckningen Kastberga.²¹

Fem lån finns nedan från Barnekow och Wredes innehavstid

Grybygårdarna

Vid Christians död 1912 ärvs egendomarna av barnen, varav Adolf Hans blir ägare till huvudgården Åraslöv i Kristianstad län.

5.3.3 Brodda

Brodda och Skönabäck i Slimminge socken i Skurups kommun

Se under gods ovan.

PG Sjövall hade ett mycket speciellt förhållande till Brodda och skrev även en bok om egendomen. I denna bok finns ett avsnitt som speglar lite av handeln med gods under andra halvan av 1920-talet och början av 1930-talet. "Författaren har 1927 köpt Brodda av Olsson och hans hustru Jeanette. De verkliga ägarna voro dock tvenne tyska herrar, Greve Trautvetter

¹⁹ Skåne norra delen 172-175

²⁰ Tveiten sidan 262

²¹ Skåne norra delen sidorna 1105-1115

och Friherre von Langen. De voro stora godsägare i Tyskland, men hade troligen av oro för eventuell boljevism i sitt fädernesland säkrat sig om detta svenska gods.”²²

5.3.4 Pugerup

Pugerup i Gudmuntorps Socken i Höörs kommun

Till Einar Carl Detlev Reventlow 1845. Då Reventlow tillträdde godset hade det betydande omfattning, Vennberga, Trulstorp, Kråkarp, Boo, Espinge samt delar av Hurva, Rolsberga och Böstofta mm tillhörde.

- 1867 Delas egendomen mellan hans söner varvid Einar erhåller Pugerup
 1908 Dör Christian Detlev ogift som ägare till Finnhult (Gudmuntorps socken) och Jeppstorp (Strö socken)
 1910 Dör Fredrik Ferdinand på Pugerup som ägare till Vennberga och Brostorp (Gudmuntorps socken)
 1918 Övertar Anders Bergengren Pugerup
 1927 Övertar Nils Ahlström Pugerup samtidigt som delar av marken säljs bort. Härvid är PG Sjövall uppenbarligen köpare till viss mark
 1934 Tillträdde Doktorinnan Elsa Wahlstedt.²³

Det framgår inte av Gods och Gårdar men Elsa Wahlstedt var syster till Anders Bergengren och Pugerup är fortfarande i familjen Bergengrens ägo.

5.4 Anders Bergengren

5.4.1 Fastighetssammanställning

Anders Bergengren ägde både Skönabäck och Pugerup vid mer än ett tillfälle under perioden. Ovan framgår också att han inköpte Hjularöd 1926.

		Första	Sista	Jordb. gamla	nya	totalt	ha	Bostad antal	kvm
Skönabäck	Skurup	1924	1925	7	2	9	71	0	
Pugerup	Höör	1924	1924	1	1	2	19	0	
SUMMA				8	3	11	90	0	

5.4.2 Skönabäck

Skönabäck i Slimminge socken i Skurups kommun; se ovan.

Sjövall kommenterar Bergengrens köp i sin bok. ”Anders Bergengren, vilken erhöll lagfart den 12 april 1921 på grund av köpebrev den 13 november 1920, hade tillhandlat sig fastigheterna av Uno Donner. Lagfart beviljades den 15 februari 1927 å flertalet av fastigheterna för Olof Jeppsson, vilken enligt köpebrev den 30 mars 1926 och köpekontrakt samma dag tillhandlat sig fastigheterna av Anders Bergengren och dennes hustru Edith Bergengren. Lagfart beviljades för den 11 april 1932 för Anders Bergengren, vilken enligt salubrev den 2 september 1932 å exekutiv auktion tillhandlat sig flertalet av Skönabäcksfastigheterna av Olof Jeppssons konkursbo”.²⁴

5.4.3 Pugerup

Pugerup i Gudmuntorps Socken i Höörs kommun; se ovan.

²² Sjövall sidan 25-26

²³ Skåne mellersta delen sidan 32

²⁴ Sjövall sidorna 29-30

5.5 **Carl Nilsson**

5.5.1 **Sammanställning**

Dessa två fastighetsnamn är de enda kända förhållandena avseende Carl Nilsson.

		Första	Sista	Jordb. gamla	nya	totalt	ha	Bostad totalt	kvm
Trullstorpsg.	Höör	1911	1911	0	13	13	75	0	
Gottorp	Skurup	1912	1913	0	5	5	43	0	
SUMMA				0	18	18	118	0	

5.5.2 **Trullstorpsgården**

Trullstorpsgården i Gudmuntorps socken i Höörs kommun; se Pugerup ovan.

5.5.3 **Gottorp**

Gottorp i Villie socken i Skurups kommun; information om ägare saknas.

5.6 **Claes Wachtmeister**

5.6.1 **Sammanställning**

Claes Wachtmeister ägde huvudgården på Knutstorp medan hans släktingar ägde olika utgårdar och skogsområde. Kvesarumsinvesteringen gjorde Claes Wachtmeister tillsammans med Harald Wiens, familjen Wiens var ägare till Löberöds gods mellan 1917 och 1935. Claes Wachtmeister var även ägare till Snogeholm under en kort period, detta gods såldes sedan till hans son.

		Första	Sista	Jordb. gamla	nya	totalt	ha	Bostad antal	kvm
Knutstorp	Svalöv	1909	1925	4	3	7	65	0	
Kvesarum	Hörby/ Höör	1927	1927	2	1	3	41	0	
SUMMA				6	4	10	106	0	

5.6.2 **Knutstorp**

Knutstorp i Kågeröd och Konga socknar, Svalövs kommun; se ovan.

5.6.3 **Kvesarum**

Kvesarum i södra och norra Rörums socknar i Hörby och Höörs kommuner, se ovan. Fastigheterna som Claes Wachtmeister var delaktig i försäljningen av låg endast i Norra Rörumsdelen av det ursprungliga godset.

5.7 **Problem med flergårdssäljarna**

Av dessa fem flergårdssäljare satte Vestmark och Sjövall djupa spår i egnahemsåterverkansverksamheten. Av de övriga är det svårt att finna något om Carl Nilsson medan Anders Bergengrens och Claes Wachtmeisters barnbarn finns kvar i Malmöhus län. Bergengrens som ägare till Pugerup och Hjularöd med mera, dock ej Skönabäck. Wachtmeisters som ägare till Knutstorp och sedan några år även till Kvesarum.

Följande skrivelse till Egnahemsstyrelsen 1932 belyser Vestmarks och Sjövalls verksamhet: ”PM Rörande egnahemsförhållandena i Malmöhus län.

År 1925, 1926 och 1927 företogs i Malmöhus län av agronom Westmark och kapten Sjövall viss styckningar av större och mindre egendomar till egnahem, vilka styckningar i stor utsträckning visat sig vara olämpliga dels på grund av att olämplig jord och särskilt olämpliga

styckningsplaner användes (bl.a. Kastberga och Tibbaröd m.fl.) och dels att olämpliga personer tilldelades egnahemslån. Låneförmedlarna synes icke hava kritiskt granskat varken styckningsplanerna eller egnahemslåntagarna.

År 1928 fick statens egnahemsstyrelse anledning att ingripa. Efter långvariga underhandlingar mellan egnahemsstyrelsen, hushållningssällskapet och jordsäljarna överenskoms 1929 om avveckling mellan jordsäljarna och låntagarna och för dessa senare reducerade skuldbeloppen övertogs av hushållningssällskapet. Vad som då förekom finnes utförligt berört i 1931 års egnahemsutrednings betänkande, som återfinnes i bilagda korrektur Bil. 1. och i en till Kungl. Maj:t av statens egnahemsstyrelse den 5 febr. 1931 avlåten underdånig skrivelse, varav kopia närslutes. Bil 2. Densamma är i huvudsak refererad i 1931 års egnahemsutrednings betänkande . Se bil 1.

Den 22 oktober 1930 tillskrevs Malmöhus läns hushållningssällskap i anslutning till av mig företagen besiktning. I denna skrivelse finnes måhända något av intresse, varför densamma bilägges. (Bil 3.)

I slutet av 1931 tillskrevs hushållningssällskapet med begäran om uppgift rörande regleringslånen. Svaret härpå återfinnes i bilaga 4.

Till ledning för eventuella besök, bilägges den med anledning av uppgörelsen med Westmark upprättade tablån (Bil. 5).

Likaledes till ledning överlämnas en i början av år 1931 av egnahemsstyrelsen från sällskapet emottagen infordrad redogörelse rörande låntagarna mellanhavande med hushållningssällskapet den 31/12 1930 (Bil.6).

År 1931 igångsattes av 1931 års egnahemsutredning en undersökning rörande låntagarnas ställning. En sammanfattning härav finnes i vissa tabeller (Bil. 7). Samt i egnahemsutredningens betänkande bil. 1.

Sedan riksdagen 1932 föreskrivit fortsatt utredning i samband med stödaktion, till vilken ett belopp av 50.000 kronor ställts till egnahemsstyrelsens förfogande, har sådan utredning blivit verkställd. Densamma återfinnes i tabellerna (Bil. 8 och 9).

Slutligen har på grundval av utredningen uppgjorts ett förslag till stödåtgärder, (Bil. 10) vilket efter upprepade överläggningar med Malmöhus läns hushållningssällskap. är underhand överlämnat till sällskapet, enär vissa åtgärder såsom avskrivningar ifrågasatts av egnahemsstyrelsen från sällskapets sida.

Under 1931 och 1932 har i samarbete mellan statens arbetslöshetskommission och hushållningssällskapet en del diknings- och odlingsarbeten blivit utförda å Kastberga och Tibbaröd å såsom lägenheter, som varit i avsaknad av odlad jord. Dikningsarbeten äro av arbetslösa utförda även å Hjortaröd, Duveskog och Traneröd fastän i mindre omfattning.

 Det bör icke förbises, att många låntagare icke hav gjort vad de kunnat göra ifråga om fullgörandet av sina skyldigheter. Många klaga t.o.m. över dålig behandling oaktat de brukat och bebott sina lägenheter lång tid utan att göra någon motprestation i form av betalning av annuiteter. Ett uppordnande av förhållandena måste och skall genomföras bl.a. för att undvika en demoralisering av egnahemsverksamheten i större omfattning På grund av den korta tid som stått mig till buds och då byrådirektören, som handhaft undersökningen å dess egnahem, är ute på tjänsteresa, har jag icke medhunnit att avfatta en mera ingående redogörelse.
 Stockholm den 1 oktober 1932. SIGNATUREN OLÄSLIG”²⁵

²⁵ Egnahemsstyrelsen 1928 1/7-1940 30/6, Utredningar 1931 F V:2

Av bilagorna till detta dokument framgår att det endast är lån från egnahemsnämnden som är berörda. Det är också tydligt att både Vestmark och Sjövall använde metoden att ge topplån till låntagarna. Detta försatte låntagarna i en mycket svår sats då de ju inte satsat något eget kapital som kunde utgöra buffert vid dåliga år i jordbruket.

I Sjövall fall kan ett stycke ur akt 1247 gällande Kastberga tjäna som exempel. ”Köparen övertar betalningsansvar för in-teckningarna i fastigheten. Utfärdas därutöver ett skuldebrev, 6 % ränta, till innehavaren, säljare, som ej får uppsägas av innehavaren, innan visst datum. Låg handpenning i detta fall 350 kr av 14 000 kr. Säljaren förbehåller sig jakten i 20 år.” Sjövall synes senare ha fått problem med ekonomin själv vilket framgår av hans företal till skriften om Brodda och Skönabäck. ”År 1926 inköpte undertecknad Brodda Säteri ... med avsikt att bosätta mig därstädes för mitt återstående liv. ... På grund av oförutsedda omständigheter blev tyvärr min bosättning därstädes ej så långvarig. I alla fall fortsatte jag att vara ägare till godset ända till år 1932.”²⁶

Vestmark var i mer öppen konflikt med låntagarna vilket det finns flera exempel på i akterna, det finns egentligen inte någon annan akt än Vestmarks med brev som uttrycker missnöje. Akt 1216 avseende en lott i Hjortaröd får tjäna som exempel. ”Att jag köpte av Vestmark och betalade så mycket berodde på förmånliga villkor. Men aldrig kunde jag tro att han kunde sälja in-teckning på 10 000 kr också fullt ut förutom borgen. Dessutom är här en skogslott på cirka 2 tunnland som kostade vid försäljning 650 kr per tunnland sen hugg Vestmark ned skogen och värderade han stubbarna till 1 000 kr och efterskänkte. Det stod i tidningarna att han efterskänkte med varm hand alla lösta skulder men jag har en växel som har gått i 7 år och återstår över 1 000 kr ännu.”

Hur det gick för Vestmark är inte klart men han köper Vollsjö 1927 och säljer igen 1928.²⁷ Det finns inte några egnahemslåneakter registrerade från denna period så akterna på Kvärk och Brogårda 1926 blev nog hans sista.

Vestmark och Sjövall drabbas uppenbarligen av sina låntagares problem med räntebetalningar i slutet av 1920-talet och försvann från marknaden som gårdsstyckare för egnahemsbelåning. Enda undantaget är tre lån på de avstyckade delarna av Pugerup åren 1930-31 i Sjövalls regi.

Efter denna genomgång känns det logiskt att dela upp de fem flergårdssäljarna så att Vestmark och Sjövall som de mer spekulativa bildar en egen grupp, medan de övriga tre inlemmas i grupperna gods respektive övriga försäljningar fler än två lån. Det är troligen så att det finns större likheter mellan dessa tre och dem i gruppen tio lån och fler än med Vestmark och Sjövall. Dessa båda herrar har också som tidigare påpekats så ensidigt utpekats som spekulanter i materialet i riksarkivet.

6 Övriga försäljningar med fler än två lån

6.1 Inledning

Den helt övervägande delen av lånen gavs på försäljningar från fastigheter som sålde en eller två fastigheter. Detta innebär att antalet fastigheter med mer än två lån ändå blir ett greppbart antal. Det har dock inte varit möjligt att härleda historien lika ingående som för godsen på alla

²⁶ Sjövall sidan 5

²⁷ Skåne mellersta delen sidan 1137

dessa enheter. Detta faktum kommer troligtvis inte att gör slutledningarna i denna uppsats mindre relevanta. Ett skäl till att det är svårare att härleda historien på dessa fastigheter är att de inte finns med i Slott och Herresäten och att ägarna i de flesta fall inte var adliga så de finns inte med i Elgenstiernas ättartavlor heller. Nedan följer uppställningen över de fastigheter där fler än två försäljningar skedde.

		Första	Sista	Jordb. gamla	nya	totalt	ha	Bostad antal	kvm
Erikslund	Ystad	1925	1928	2	28	30	154	1	10000
Köpingsberg	Ystad	1924	1924	14	7	21	132	0	
Eriksdal	Sjöbo	1926	1930		12	12	79	0	
Wennberga	Esl.Höör	1926	1928	3	9	12	155	0	
Vanstatorp	Sjöbo	1905	1908	1	9	10	52	0	
Delsumma				20	65	85	572	1	1 ha
Bjernarp	Svalöv	1909	1926		9	9	69	0	
Hällstorp	Svalöv	1928	1936	2	7	9	24	1	1000
Munkarp	Höör	1910	1913	3	6	9	100	0	
Rycketofta	Helsingb	1923	1924	1	8	9	42	0	
Värtingegård.	Eslöv	1922	1923		9	9	55	0	
Trulstorp	Hörby	1908	1910	2	5	7	95	0	
Delsumma				8	44	52	385	1	0,1 ha
Fredriksberg	Ystad	1926	1929	1	4	5	29	0	
Getinge	Eslöv	1909	1909	1	4	5	9	0	
Kastberga wb	Eslöv	1914	1923	4	1	5	12	0	
Öja	Ystad	1924	1924	5		5	37	0	
Björkeröd	Sjöbo	1925	1928		4	4	20	0	
Fogdaröd	Höör	1906	1909	2	2	4	19	0	
Gryby	Eslöv	1924	1925		4	4	12	1	9500
Revinge 11	Lund	1906	1910	1	3	4	12	0	
Brandstaholm	Sjöbo	1926	1927		3	3	18	0	
Söfröd	Höör	1909	1910		3	3	13	0	
Väsby	Höganäs	1905	1907		3	3	10	0	
Delsumma				14	31	45	191	1	1 ha
SUMMA				42	140	182	1148	3	2 ha

6.2 10 och fler lån

6.2.1 Erikslund

Erikslund i Skårby socken i Ystads kommun, Morten och Ella Petersen står som säljare av fastigheterna. Det framgår inte hur denna tidigare Marsvinsholmsgård skiftats ut. Se Marsvinsholm ovan.

6.2.2 Köpingsberg

Köpingsberg i Stora Köpinge socken i Ystad kommun

Olof och Matilda Bengtsson står som säljare av fastigheterna (Olof var kusin med Albin Alwén, som köpte Thorsjö, se ovan)

Olof Bengtsson tjänade pengar efter första världskriget, främst genom odling av vitkål som såldes till Stockholm. Köpingsberg användes som ett avstamp till nya fastighetsköp. Olof och Matilda lyckades under sin livstid köpa ett flertal gårdar som fördelades mellan deras barn. Köpingsberg var mindre än de gårdar som köptes och såldes sedan till en man vid namn

Ottergren. Karlsfält köptes 1927 efter att den tidigare ägaren August Ganslant först sålt av en del fastigheter, dessa var normalt för stora för egnahems lån och han förekommer inte i aktregistret. Denna fastighet ägs idag av Olof och Matildas sonson Olof.²⁸

6.2.3 Eriksdal

Eriksdal – Assmåsa, Röddinge & Sövde, socknar, Sjöbo kommun
JP och Hedvig Nilsson står som säljare av fastigheterna. Erik Claes Gustaf Piper 1839-1894 ägde Snogeholm, Eriksdal, Assmåsa och Röddingeberg. Hur makarna Nilsson kom över fastigheterna efter Piper framgår inte.

6.2.4 Wennberga

Brostorp - Wennberga i Gudmuntorps socken i Höörs kommun, Sven von Rosens dödsbo står som säljare, se Pugerup ovan.

6.2.5 Vanstatorp

Vanstatorp i Vanstad socken i Sjöbo kommun, Hugo Lindgren står som säljare till fastigheterna. År 1891 blev konsul Hugo Lindgren från Malmö ägare till godset. Lindgren ägde även flera mejerier i Skåne och var en stor mjölk- och smörexportör under artonhundratalets senare del.²⁹

6.3 6 till 9 lån

6.3.1 Bjernarp

Bjernarp i Kågeröds socken i Svalövs kommun, Carl Wester respektive Lennart och Hanna Ohlsson står som säljare av fastigheterna, se även Axelvold ovan.

6.3.2 Hällstorp

Hällstorp i Billeberga socken i Svalövs kommun
Nancy Birch och hennes make Jensen köper gården under senare delen av 1800-talet. Jensen dör 1909 och Nancy 1926. Sonen behöver frigöra pengar för att lösa ut sina fyra syskon.³⁰

6.3.3 Munkarp

Munkarp i Munkarps socken i Höörs kommun, Otto Månsson respektive Torffabriken Turba AB står som säljare.

6.3.4 Rycketofta

Nya Rycketofta i Frillestads socken i Helsingborgs kommun, Nils och Mabel Gussarsson står som säljare.

6.3.5 Värtingegården

Värtingegården i Stehags socken i Eslövs kommun, Hilding Olsson står som säljare. Värtingegården såldes från Rönneholm under Coyets tid. Dock låg vissa fastigheter med beteckningen Värtinge kvar under Rönneholm. Till exempel såldes Värtinge 3, Nya Ängahus på 26,5 hektar från Rönneholms Jordbruks AB 1925. Resterna av Värtingegården omfattande 135 hektar åker, 15 hektar skog och 25 hektar beten såldes av Patron Emil Jacobsson till Patron Bertil Nilsson.³¹ Se även Rönneholm.

---

²⁸ Bengtsson, Olof

²⁹ Germndsson sidan 138

³⁰ Birch-Jensen, Boije

³¹ Skåne norra delen sidan 858-865

6.3.6 Trulstorp

Trulstorp i Södra Rörums socken i Hörby kommun, Ernst Nilsson och Albert och Matilda Nilsson står som säljare. Germundsson som använder dessa fastigheter som ett av sina exempel skriver. ”Två personer stod för markförsäljningen till egnahemslotterna, ingen av dem storjordägare. Den ene innehade efter egnahemsförsäljningarna ett lantbruk på 45 ha (10 ha åker) i Trulstorp, medan den andre inte ägde någon mark alls i trakten efter försäljningen”.³²

6.4 3 till 5 lån

6.4.1 Fredriksberg

Fredriksberg i Stora Herrestads Socken i Ystads kommun, Ellen Hagander står som säljare. Denna gård blir ett av Olof och Matilda Bengtssons fastighetsköp efter försäljningen av Köpingsberg.³³ Ingick tidigare i komplexet Stora Herrestad som ingick i Kronowall, se ovan.

6.4.2 Getinge

Getinge 10 & 11 i Gårdstånga socken i Eslövs kommun, A Lundgren står som säljare.

6.4.3 Kastberga

Kastberga i Västra Sallerups socken i Eslövs kommun, Familjerna Wrede och Barnekow står som säljare, se PG Sjövall ovan.

6.4.4 Öja

Öja 3 & 5 i Öja socken i Ystads kommun, Nils och Hervor Liedberg står som säljare. Familjen Liedberg äger Öja även idag.

6.4.5 Björkeröd

Björkeröd 3 i Tolånga socken i Sjöbo kommun, Anders och Thilda Nilsson står som säljare.

6.4.6 Fogdaröd

Fogdarödsgården (Fogdaröd 2 & 4), Höör socken i Höörs kommun, Henrik Zeuten står som säljare.

6.4.7 Gryby

Gryby & Gryby 5 & 7 i Borlunda socken i Eslövs kommun, Per & Ida Larsson står som säljare. Jämför Kastberga-Gryby ovan.

6.4.8 Revinge 11

Revinge 11 i Revinge socken i Lunds kommun, Jöns och Elna Hansson står som säljare.

6.4.9 Brandstaholm

Brandstaholm (Araskoga 6 & 10) i Brandstads socken i Sjöbo kommun, Per Jönsson står som säljare. Per Jönsson köper Brandstaholm 1927 från en Jakobeus som ärvt den efter sin fader.³⁴

6.4.10 Söfröd

Söfröd 1 i Bosjöklosters socken i Höörs kommun, Per Nilsson står som säljare. Per Nilsson äger Söfrödsgården från vilka dessa fastigheter avstyckas.³⁵

---

³² Germundsson sidan 131

³³ Bengtsson, Olof

³⁴ Skåne mellersta delen sidan 148

³⁵ Skåne mellersta delen sidan 134

6.4.11 Väsby

Väsby 10 & 11 i Väsby socken i Höganäs kommun, Johannes och Emma Rasmusson står som säljare.

6.5 Slutledningar avseende säljare med mer än 3 lån

Övriga över två lån har delats in i storleksgrupperna tio och fler lån, sex till nio lån och tre till fem lån. Genom denna storleksindelning tydliggörs den övergång som sker i karaktären på säljaren. De större försäljningarna sker vid större gårdar som i de flesta fall tidigare varit utgårdar till godsens. Dessa utgårdar har under senare delen av 1800-talet och början av 1900-talet sålts från godsens. Samtidigt har det kommit in nya köpare som inte har haft bakgrund på gårdar utan mer från den ökande industri- och handelsverksamheten som tagit fart i samhället som Lindgren på Vanstatorp. Denna kategori nya gårdsägare har troligen sett gårdsägandet mer företagsmässigt. En led i detta företagsmässiga tänkande har säkert varit att se möjligheterna att förbättra ekonomin i projektet genom att sälja egnahemslotter eller stycka stora delar av gården i egnahemslotter och sedan kanske köpa en annan gård för pengarna som Bengtsson på Köpingsberg valde att göra.

I gruppen sex till nio kommer familjegårdar in som Hällstorp där arvtagaren behöver medel för att lösa ut sina syskon vid arvskiftet. Även den tidigare typen av avstyckade större enheter som Bjernarp, Rycketofta och Värtingegården förekommer. Munkarp synes vara en kombination med ett industriellt projekt att bedriva torvbrytning. Trulstorp kan mer ses som en fastighet som är mer lik vad som sker på de mindre försäljningarna.

I tre till fem låns försäljningarna förekommer alla tidigare typer av marksäljare samt troligen även den typ av försäljningar som sker på alla ett och två låns fastigheter. På ett och två låns fastigheter styckar ägaren av lite mark för att skapa sig lite ekonomisk frihet. Det förekommer i akterna olika typer av kommentarer, till exempel: Marken säljs till son för att starta eget jordbruk och marken säljs till föräldrar för att bygga undantag. Men det är troligen så att det mycket ofta gällde att stycka av lite mark för att utveckla den egna gården.

7 Sammanställning Egnahemsnämnden

Utifrån uppdelningarna ovan visas i tabellen hur säljarna storleksmässigt förhåller sig till varandra.

	Gamla antal	Nya antal	Totalt antal	Hek- tar	Snitt hektar	%-andel gamla
Godsen	66	137	203	1310	6,45	33
Vestmark	28	89	117	971	8,3	24
Sjövall	8	37	45	325	7,22	18
Bergengren	8	3	11	90	8,18	73
Carl Nilsson	0	18	18	118	6,56	0
C. Wachtmeister	6	4	10	106	10,6	60
Övriga över 9 st	20	65	85	572	6,73	24
Övriga 6-9 st	8	44	52	385	7,4	15
Övriga 3-5 st	14	31	45	191	4,2	31
SUMMA	158	428	586	4068		

Tabellen fortsätter på nästa sida.

Elimineringar						
Brodda	2	7	9	46		
Skönabäck	7	2	9	71		
C. Wachtmeister	6	4	10	106		
SUMMA över 2	143	415	558	3845		
Max 2 lån			386	2369	6,14	
TOTALT			944	6214	6,58	

Även om ungefär hälften av alla egnahemslån som gavs under denna period var bostadslån så var det mycket få bostadslån på de fastigheter som sålde mark till egnahemsbelånade jordbruksfastigheter. Detta innebär att bostadslånen användes till de villor som byggdes upp i städernas ytterområden och inte på landsbygden.

Anders Bergengren och Claes Wachtmeister har en betydligt högre andel gamla, alltså tidigare bebyggda enheter i sina försäljningar än normalt. Detta måste betyda att de sålde arrendegårdarna till sina arrendatorer medan övriga i större omfattning nybildade fastigheter för försäljning. En bläddring i Gods och Gårdar vid de socknar där Bergengren och Wachtmeisters gods låg visar att de även sålde flera arrendegårdar utan att nyttja egnahemslån för finansieringen.

I tabellen har försäljningarna delats in i de grupper som utvecklats under arbetets gång. Att godsen skulle vara en säljargrupp var förväntat. Men att denna grupp totalt inte skulle hantera mer mark än vad de två spekulanterna lyckades med är förvånande. Tabellen ovan har sammanförts till tabellen nedan som delar in säljarna i tydliga definierade grupper. Det går också av resonemanget under tre till femlånefastigheterna att komma fram till att vissa av dessa är mer jämförbara med max tvålånesäljarna. Detta innebär en fullständig uppdelning i femtedelar med två femtedelar småsäljare och var sin femtedel på de övriga tre grupperna.

Skillnaden i siffrorna i tabellen nedan från tabellen ovan beror på att elimineringarna gjorts i respektive grupp. Skönabäck redovisas endast under gods. Carl Nilsson och Bergengrens del av Pugerup redovisas under övriga över tre lån. Claes Wachtmeister redovisas under gods.

Säljare	Antal hektar	Procentuell andel
Godsen	1264	20
Vestmark & Sjövall	1296	21
Övriga 3 lån och uppåt	1285	21
Max 2 lån per säljare	2369	38
SUMMA	6214	100

8 Malmöhus läns egnahemsförening

8.1 Lån 1916-1927

För Malmöhus läns egnahemsförening finns inte låneakterna bevarade. Dock finns i Riksarkivet (Jordbruksdepartementets egnahemsavdelning, Redogörelser, egnahemslåneförmedlarna EIIa:1-15) de lånesammanställningar som egnahemslåneförmedlarna sände in till Egnahemsstyrelsen varje år bevarade för åren 1916 till 1927. Lånesammanställningarna anger låntagare, fastighet, kommun (socken), postort, antal hektar, värde, tilldelat lånebelopp och utbetalt belopp. Processen kring inköpet av marken

med köpekontrakt, lagfart etcetera var ju endast intressant för låneförmedlaren så dessa uppgifter finns inte i lånesammanställningarna. Genom att söka upp fastigheterna i Gods och Gårdar går det i de flesta fall att koppla ihop fastigheterna med den säljande enheten. De på detta sätt fastställda säljande enheten visas i kolumn två i tabellen.

Kommunerna som förekommer är de samma som för Egnahemsnämnden med ett mycket stort undantag. Östragård som avsöndrades från Svenstorp och styckades ut till egnahemslotter. Denna ligger i en kommun med få egnahemslån och tillika i rik jordbruksbyggd strax nordöst om Lund. Detta får väl anses som undantaget som bekräftar regeln att det inte styckades ut egnahemslotter på den goda jorden. Tabellen nedan utgör en sammanställning över de lån som gavs 1916 till 1927.

Fastighet	Gård	Kommun	Start- år	Slut- år	An- tal	Ha	Tkr
Ö Odarslöv, S Sandby	Svenstorp	Lund	1920	1927	33	207	330
Björkeröd, Wennberga	Wennberga	Eslöv	1922	1924	12	110	131
Gussnava, Hunnestad etc	Erikslund	Ystad	1924	1925	11	78	135
Källstorp, Karat. Skogsg.	Axelvold	Svalöv	1919	1922	11	92	83
Sextorp 3, Brunnstorp 1	Sextorp	Hörby	1916	1916	9	59	53
Fogdarp 4, 6 & 7	Bosjöklöst.	Höör	1925	1926	9	66	87
Mariannelund, Satsarp 2	Mariannelund	Höör	1917	1917	9	46	58
Råby12,16-19, Ousby 24	Ousbyholm	Hörby	1916	1919	9	66	74
Bastarp 1	Bastarpsgården	Eslöv	1926	1927	7	69	103
Brodda 1, Brodda Gård	Brodda	Skurup	1926	1927	6	19	30
Hunneberga, Oppmahus	Viderup(1872)	Eslöv	1925	1926	6	43	69
Bjernarp 1	Bjernarp	Svalöv	1917	1917	4	62	23
Fjärrestad 7		Helsingb.	1925	1926	3	14	33
Fridhem 2&3 Ödemaden		Trelleb.	1917	1917	3	6	15
Kullaröd 1		Skurup	1926	1926	3	41	37
Fastigheter med 1&2 lån			1916	1927	11	64	96
SUMMA					146	1042	1357
Bostadslån			1916	1927	59	4	297
TOTALT 1916-1927					205	1046	1654

Östragård, Östra Odarslöv

Gården som 1920 avstyckades från Svenstorp, hade då sedan 1820 varit pantsatt till Ellinge. Den såldes 1920 till Egnahemsföreningen som avstyckade en större areal till olika gårdar.³⁶ Försäljningen skedde av skatteskäl för att förbereda arvshanteringen efter Axel Gyllenkrok fideikommissarien på Svenstorp som dog 1921³⁷. Axels dotter var gift med Adam Moltke på Kvesarum vilket kan ha inneburit ett visst penningbehov, se ovan.

Björkeröd 1 & 2 med Wennberga 2, Eslövs kommun

Johannes Johansson och H Svensson säljer två fastigheter med egnahemslån år 1911. Från Wennberga säljs tolv fastigheter av Sven von Rosens dödsbo åren 1926 till 1928. Se även Pugerup.

Gussnava, Skårby socken, Ystads kommun

Fastighetsbetäckningar under Erikslund, se Marsvinsholm ovan.

³⁶ Skåne mellersta delen sidan 626

³⁷ Gyllenkrok, Nils

Karatofta, Källstorp och Skogsgård, Svalövs socken, Svalövs kommun

Se Axelvold ovan

Brunnstorp & Sextorp, Lyby socken, Hörby kommun

Se Ousbyholm ovan.

Fogdarp, Bosjökloster socken, Höörs kommun

Se Bosjökloster ovan

Mariannelund med Satsarp, Gudmuntorps socken, Höörs kommun

Von Platen ärver egendomen 1907 och säljer den till Lars Andersson 1909. Lars Andersson säljer den vidare 1913 till Charles Larsson. Familjen Larsson säljer 1917 av del av arealen till Egnahemsföreningen.³⁸

Råby 15, Karlsfälts Gård, och Ousby Hörby socken, Hörby kommun

Karlsfälts gård har bebyggts av ätten von Seth. Från 1903 till 1919 brukades den av Olof Persson. Gården styckades senare, varvid bröderna Persson inköpte huvudgården.³⁹ Se även Ousbyholm ovan.

Bastarp 1, Högseröds socken, Eslövs kommun

Jorden har tidigare tillhört Emil Persson, Bastarpsgården, som sålde sin gård till Statens Jordnämnd, varpå den styckades i sju lotter.⁴⁰

Brodda, Slimminge Socken, Skurups kommun

Se Brodda ovan

Hunneberga och Oppmahus, Harlösa socken, Eslövs kommun

Fastigheterna såldes från Viderup på 1870-talet.⁴¹ Avstyckningarna gjordes sedan av nya ägare.

Bjernarp, Konga Socken, Svalövs kommun

Detta Bjernarp ligger i Konga socken och är alltså inte samma som Bjernarp under Axelvold vilket behandlats ovan. Handlaren JP Larsson i Eslöv köper egendomen på exekutiv auktion den 5 mars 1896. Larsson säljer den 1909 till Malmöhus läns egnahemsförening som styckar den till egnahem.⁴²

Fjerrestad 7, Fjärestads socken, Helsingborgs kommun

Egnahemsföreningen säljer dessa fastigheter, oklart vem föreningen har köpt marken av.⁴³

Fridhem 2& 3, Ödemaden 1, Västra Alstads socken, Trelleborgs kommun

Ingen definierad ägare.

³⁸ Skåne mellersta delen sidorna 311 & 327-328

³⁹ Skåne mellersta delen sidan 567

⁴⁰ Skåne mellersta delen sidan 476

⁴¹ Skåne mellersta delen sidan 399-408

⁴² Konga sidan 25

⁴³ Skåne norra delen sidan 321

Kullaröd, Slimminge socken, Skurups kommun

Ingen definierad ägare.

8.2 Samstämmighet med Egnahemsnämnden

Nedanstående tabell visar andelen lån som de två förmedlarna gav till respektive grupp.

Säljare	Egnahemsnämnden	Egnahemsföreningen
Godsen	20	49
Övriga 3 lån och uppåt	42	45
Max 2 lån per säljare	38	6
SUMMA	100	100

Tabellen visar en mycket tydlig skillnad i arbetssätt mellan nämnden och föreningen, nämligen att föreningen nästan uteslutande arbetade med fastigheter med flera försäljningar per fastighet. Föreningen hanterade inte den typen av affärer där en gårdsägare styckade av en eller två jordlotter för att frigöra kontanta medel till investeringar eller liknande. Dessa affärer var säkert mer administrativt betungande än när flera lån kund hanteras tillsammans. Det framgår också ovan att föreningen köpte in hela gods och styckade upp, nämligen Rosenlund och Brodda. Båda dessa gods styckades före den period som materialet täcker vilket tyder på att man även då arbetade med större enheter.

Egnahemsföreningen hade också en mycket lägre andel bostadslån än vad nämnden hade, 29 procent jämfört med 49 procent för egnahemsnämnden. Av de 59 bostadslånen avsåg 52 samma ursprungsfastighet, Västra Kattarp 5 i Malmö. Detta talar också för att föreningens verksamhet var mer koncentrerad än nämndens.

Ser man till de säljande gårdarna i föreningens verksamhet så är det i mångt och mycket samma gårdar eller samma ursprungliga huvudgårdar som nämnden arbetade med förutom det lysande undantaget Svenstorps försäljning av utgården Östragård.

9 Slutledningar

Denna uppsats har varit av grundforskningskaraktär vilket innebär att det är svårt att i förhand veta vilka vägar arbetet skall ta. Materialet som undersökts, de 1949 akterna i Malmöhus läns Egnahemsnämnds arkiv, har sedan fört arbetet i den riktning som här redovisats.

Egnahemsföreningens lån för tiden 1916 till 1927 har utgjort ett komplement. Inom följande område fanns kunskapen inte tidigare och i vissa delar visas att tidigare antaganden inte varit korrekta.

- Hushållningssällskapens dominans inte total
- Den stora andelen lån till bostäder i städerna
- Frånvaro av lån i bygder med god jordbruksmark
- Den stora andelen lån till redan bebyggda fastigheter
- 40 procent av lånen utspridda i landskapet
- Godsens andel av markförsäljningen var liten
- Godsens försäljningar användes inte till utveckling av godset
- Lånens betydelse i handeln med större gårdar
- Systemets oförmåga att stoppa spekulanterna i tid
- Ingen påverkan på godsens ekonomiska utveckling

Hushållningssällskapens dominans inte total

I de flesta län var hushållningssällskapens egnahemsnämnder helt dominerande. Detta gäller inte för Malmöhus län utan här fanns en stark konkurrent i form av Malmöhus läns egnahemsförening med 26 procents marknadsandel.

Den stora andelen lån till bostäder i städerna

Nästan hälften av lånen gavs till bostadsbyggande i städernas ytterområde. Det förekommer också i några bruksorter som Ekeby, öster om Helsingborg som vid denna tid var ett område med gruvdrift. Detta står helt i kontrast till syftet som det beskrivs av Germundsson i Bebyggelsehistorisk tidskrift. ”Fastighet för vilken lån söktes skulle vara belägen på landsbygden. Detta definierades först som, utom stads jurisdiktionsområde, men ändrades snart till, utom stadsplanerade område. Flera hushållningssällskap nekade dock regelmässigt lån till egnahem inom alla tätare bebyggda samhällen.”⁴⁴ Hela 278 av de 936 bostadslånen gavs till bostäder i Malmös ytterområde. Detta innebär 30 procent av bostadslånen. Denna koncentration gäller ännu mer för föreningens bostadslåneförmedling där nästan alla gick till Malmö stad. I bostadslånehänseende skiljer sig därmed Malmöhus län från regelverket och från intentionen med lånen.

Frånvaro av lån i bygder med god jordbruksmark

Den starka geografiska koncentrationen till bygder med sämre förutsättningar för jordbruk måste tyda på något i låneformen som gjorde att det inte gick att finansiera ett gårdsbygge på bättre jordbruksmark. Kanske var lånebeloppen inte tillräckliga för att finansiera både mark och byggnader i områden där marken var bättre och därmed förmodligen dyrare. Detta kan också vara orsaken till att Malmöhus län hade få lån i jämförelse med Kristianstads län.

Den stora andelen lån till redan bebyggda fastigheter

Gällande de regelrätta jordbrukslånen kan man notera att en tredjedel avsåg bebyggda fastigheter. Detta bör betyda försäljning av tidigare arrendegårdar eller arrendetorp. Detta var en verksamhet som förekom även i närliggande länder som i Danmark och Baltikum där den stadgas i lagar. Det var alltså en verksamhet i tiden och de 317 arrendegårdar/torp som egnahemslånefinansierades var säkert bara en liten del av alla som såldes. Det är dock en större andel av lånen som används till redan bebyggda fastigheter än vad som var tanken med låneformen som ju skulle skapa möjligheter till ny bebyggelse på landsbygden..

40 procent av lånen utspridda i landskapet

Marken som var grund för egnahemslånefinansierade fastigheter kom som framgår av utredning från olika typer av säljare. De två femtedelar som kom från säljare med mindre än två försäljningar innebar en stor andel av alla försäljningar. Typiskt för dessa är att de sprids i landskapet och skapar inte de områden med smågårdar som annars är den rest av verksamheten vi ser i landskapet än idag. Detta kan vara ännu en anledning till att dessa egnahemsområden inte alls är så vanliga i Malmöhus län som till exempel i Kristianstads län där verksamheten hade en mycket större omfattning.

Godsens andel av markförsäljningen var liten

De sista tre femtedelarna av lånen hamnade på tre jämnstora grupper med en femtedel av totalbeloppet vardera, vilket innebär en femtedel på godsen. Av godsens andel av den totala marken i Malmöhus län är de 1300 hektar som gick till denna verksamhet en mycket liten del av det totala markinnehavet och betydelsen måste ha varit helt marginell.

⁴⁴ Bebyggelsehistorisk tidskrift sidan 21

Godsens försäljningar användes inte till utveckling av godset

Godsens femtedel hamnade på en liten andel av alla gods och det var gods som i de flesta fall hade behov av pengar av olika anledningar till exempel arvskifte. De gods som stod för huvuddelen av lånen fick ägarfamiljen lämna i samband med försäljningarna av mark till de egnahemsbelånade fastigheterna. Den personliga övertygelse om riktigheten i egnahemslåneverksamheten är egentligen endast riktigt tydlig i fallet Övedskloster ett fideikommiss utan arvskifte under perioden men med en fideikommissarie som var ordförande i Hushållningssällskapet, men det var kanske ordförandeposten som krävde detta engagemang.

Lånens betydelse i handeln med större gårdar

Det är troligen så att godsen bidrog med mer mark till egnahemslån genom de gårdar som stod för de sista två femtedelarnas försäljningar. Situationen på godsen hade ändrats på två viktiga sätt under andra halvan av 1800-talet, dels hade stora utgårdar så kallade plattgårdar byggts upp. Dels hade arvsystemet ändrats mot en större rättvisa mellan syskon. Plattgårdarna blev stora brukningsenheter som antingen drevs från godset sida eller som arrendegårdar. Det var inte ovanligt att något barn eller syskon till godsägaren var arrendator. När det sedan blev tid för arvskifte var det lätt att tilldela dessa plattgårdar till syskon eller sälja dem. Marknaden för gårdsförsäljningar hade också ökat när personer med inkomster från industri och handel ökade sitt intresse för att investera i gårdar. Ett upplöst gods som Pugerup under Reventlovs innehav är ett tydligt exempel på hur ett gods kunde ge upphov till en mängd stora jordbruksfastigheter. Dessa stora fastigheter bytte ofta ägare under den tid som här studeras och vid dessa ägarskiften blev det naturligt att sälja av delar som sedan egnahemsbelånades. Naturligtvis var det då ett antal köpare som såg möjligheten att använda detta instrument som en del av finansieringen av sitt köp.

Systemets oförmåga att stoppa spekulanterna

Vestmark/Sjövalls femtedel kommer till stor del från godsens plattgårdar. Dessa två herrar såg möjligheten att sätta dessa försäljningar i system. Det får anses uppseendeväckande att hushållningssällskapet inte vidtog åtgärder mot dem innan Egnahemsstyrelsen gjorde det då herrarna i fråga så uppenbart bröt mot kraven i lånesystemet. Men liksom vid som så många andra tillfällen när fastighetsmarknaden överutnyttjas hände något annat i marknaden som tvingade dem att upphöra.

Ingen påverkan på godsens ekonomiska utveckling

En sammanläggning av godsens försäljningar och den förmodade försäljning från plattgårdar skulle innebära att ungefär hälften av försäljningarna kan härledas tillbaka till godsen dock med ägare emellan. Detta innebär att det var mycket godsmark som blev egnahem men inte att egnahemslåneverksamheten hade någon större betydelse för godsens möjlighet att sälja mark och därmed inte någon större betydelse för deras ekonomiska utveckling.

Källförteckning

Intervjuer

Bengtsson, Olof, Karlsfält, Ystad
 Birch-Jensen, Boje, Hällstorps Gård, Billeberga
 Feith, Christina, Kvesrum, Höör
 Gyllenkrok, Nils, Svenstorp, Lund

Otryckta källor

Knutstops Skog AB:s arkiv, Möllarps Säteri, Kågeröd.
 Landsarkivet i Lund; Egnahemsnämndens arkiv, Hushållningssällskapet, Malmöhus län.
 Riksarkivet i Stockholm; Egnahemsstyrelsens arkiv 1928-1940.
 Riksarkivet i Stockholm; Jordbruksdepartementets egnahemsavdelnings arkiv.

Litteratur

Bebyggelsehistorisk tidskrift nr 35 1998; Artikel av Tomas Germundsson med titeln egnahem som småbruk.

Elgenstierna, Gustaf (1927): Svenska Adels Ättartavlor. Stockholm.

Germundsson, Tomas (1993): Landsbygdens egnahem. Egnahemsrörelsen, småbruket och landskapet i sydsvenskt perspektiv. Meddelanden från Lunds Universitets Geografiska Institutioner avhandlingar 117. Lund.

Germundsson, Tomas och Schlyter, Peter (1999): Atlas över Skåne. Uppsala.

Konga en sockenbeskrivning: Studieförbundet vuxenskolan. Svalöv.

Nationalencyklopedin (1989-1996): Bokförlaget Bra Böcker. Höganäs.

Sjövall, P.G. (1933): Brodda och Skönabäck. Lund.

Skogseko nr 4 (2003): Aktuellt från skogsvårdsorganisationen. Skogsstyrelsen, Jönköping.

Skåne Mellersta delen (1944): Svenska Gods och Gårdar del VI. Uddevalla.

Skåne Sydvästra delen (1936): Svenska Gods och Gårdar del IV. Göteborg.

Skåne Västra delen (1944): Svenska Gods och Gårdar del V. Uddevalla.

Skånes Kalender (1880): Malmöhus Läns Landsbygd, Philip Lindstedts Bokhandel i Lund.

Skånes Kalender (1880): Kristianstads Läns Landsbygd, Philip Lindstedts Bokhandel i Lund.

Slott och Herresäten i Sverige, Skåne del 1, 2 & 3 (1966): Allhems Förlag. Malmö.

Somarin, Emil (1939): Det skånska jordbrukets utveckling 1801-1914 del 2-3. Lund.

von Steyern, Maud (1962): Fredrik Cl:son Wachtmeister, min fars liv och verk. Stockholm.

Svenska Slott och Herresäten vid 1900-talets början (1909): Nordisk Familjeboks Tryckeri. Stockholm.

Svenska Slott och Herresäten vid 1900-talets början, ny följd (1920): E Lundquists Bokförlag. Stockholm.

Svenska Slott och Herresäten vid 1900-talets början, ny samling (1934): Bokförlaget Natur och Kultur. Stockholm.

Sveriges Kommunkalender 2000, Förlagshuset Hägern AB. Malmö.

Tveiten, Hallvard (1973: Västra Sallerup och Remmarlöv socknars och Eslövs gårdars historia och Ellinge Gods historia. Lund.